МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

Свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советан Министрий Советан орган. Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУЬЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

ШИНАРИН 8 ДЕКАБРЬ 1964 шу № 147 (4004).

Мах 2 кеп.

КХАШКА ХИШ ДАХКАР— ХЬУВКЪАМ ЛАКХБАР

* * *

ЛАЬТТАШ ЦХЬАТАРА ДА, хIаьта хьокхамаш бе-бе да

Грозненски производственни управлене № 3 йолча совхоз-баьна даарий совхозе гуйран кIина хIора гектара тIера 23,2 центнер ялат дахьийна планах лаьрхIа хиннар 22 центнер йолча мелле, 433 гектара тIа дIабийна мукх хIора гектара тIера 22 центнер баьккхаб, хIаьта хий дуллаш хиннача 46 гектара хIоране тIера 23 центнер.

Ялатийн лаьрхIа хьажкIаш тIайолаш 182 гектар яр, хIаьта цкъа вегетационни хий диллачул тIехьагIа цу дерригача лаьттах хIора гектара тIера 35 центнер фуалхьаьн хьажкIаш ялар. Силоса лаьрхIа дIайийна хиннача 600 гектар хьажкIех фийг чIоагIбаланза йола тонар тIехь хьажкIаш а йолаш дола мошагIад хIора гектара тIера 300 центнер яьккхай, планах лаьрхIа хиннараш 180 центнер мара йоацача мелле.

Цул совгIа, ха бола ялаташ чуийцачул тIехьагIа 287 гектара тIа дIайийнача хьажкIех 150 центнер моша доакъар даьлар, планах лаьрхIа хиннар 150 центнер мара ца хиннача мелле.

Баьца даарийн кхыча юртбоахама культурайн хьувкъамаш совхозе тешнаме лакхдаьа мугIарерIарча болхлошкара дена керттерча специалисташки кхаччалца бирана дена тIагIертта къахьегар бахьан долаш.

Юртбоахама культураш кхееш долча хиш дехкача лаьттаех пайда нийса эц: хин боарамаш нийса а леладеш, хан-ханнахьа дехк лаьттанца тIоадал соцаеш дулаеш вегетационни хий. Последовни ябаккен тайпаех йолча баьца даарий культурашта (помидораш, ниба, баклажанаш, нарсаш) совхозе дийнахьа дуллаш дола хий кхоалле йолча деношка мара дуллаш хиннадац, хIаьта ахкан йийхача хана баьца даараштен пропашни культураштен шин сменах хий дехкалга вIаштIехьдаьккха хиннад, дукхагIча цIа юкъе бийсашкех Iуйрийвен, малх бIоахбалалехьа а дехкаш. Баьца даарийн кхийолча юртбоахама культурайн хьувкъам лакхбара бокъха пайда боал хий дуллача ханка минеральни удобренеш тохарах.

Хьувкъам лакхбара кIеонта лоархIам болаш хиланзар хин дехкача лаьттанка агротехника керттера прием чакхъяхаро оста хьисаннера бахх бу органаш а йоахкаш йолча культиваторашца мугIаранта юкъера йоккъаш шоай ханнаьа, кIоарта ламцадаро.

Хин дехкача лаьттанка цу тайпара агроприем деларо аарацена новкъостал ду, паргIатта овлашта фо тIаккхача йиш хулийт, хIаьта хий диллача, ахкана биеача лаьттан тIоалага кхаччалца на Iочудахе, дIайийнача хIамашта хьалъукха шортта тIоадал латт.

БIаьстан юкъе, дIадийнача гуйран ялатанта тIоадал хилийтари хьалтIадоладенначча оасарца хьайсий болабари дукъа зулув дайго малкам дехар гуйран ялатанта.

Вегетационни хана чухь минеральни удобренеш техар гуйран ялатанта хIора гектара тIа 2 центнер азоти 1 центнер фосфорни удобренеш а йолаш. Гуранна 46 гектара тIа хIабийначча мукха мара диллаьш вегетационни хий.

Хьакхари арлари къаьста а долаш 12 баьха дийнакъа чуийца даьлар гуйран ялаташ.

ХьалхагIе а хийчъ Iойиллача зйба тIа дIайийра бIаьстан юкъера ерриге культураш.

Баьца даарашта 500 гектара тIа зйбь оахача хана юкъера лаьрхIача хIара гектара тIа 20 тонн органически удобренеш тайсар. хIаьта мугIаранта юкъера обработка ечем хий дехкачей хана тоссам ерригача совхозе юкъера лаьрхIача хIара гектара тIа 3 центнер минеральни удобренеш тайсай вегетационни хана.

Хиш дехка лаьттан къыча тайпара ледаду лоаллаха ухлача «Советская Россия» яхача колхозе. № 3 йолча совхоз-баьна даарий совхоза лаьттанца оагIув болаш да цун лаьтташ.

1964 шера хин дехкача лаьттанка кхедир: 1000 гектара гуйран ялатан, цу даькъе ялатийна лаьрхIа гуйран кIа —953 гектар, ялатийна лаьрхIа гуйран мукх — 47 гектар; бIаьстан юкъе ша культураш: ялатийна лаьрхIа хьажкIаш — 230 гектар, силоса—340, мошача доакъарийна лаьрхIа — 94 гектар, шекара свекла — 235 гектар.

Вегетационни юкъагIа колхозе хий диллад 871 гектара тIа гуранна дийнача ялатанта, шекара свеклана — 189 гектара тIа, хьажкIанта — 470 гектара тIа, дугани — 60 гектара тIа, гуйаргаита — 154 гектара тIа, баьца даараита — 80 гектара тIа.

Колхозе хий дийхкача участки тIа кхебаь хьувкъам — 819 гектар долча лаьттах хIара гектара тIа 14,5 центнер гуйран кIа, 18 центнер кхее езача мелле, 47 гектар долча лаьттах хIара гектара тIара — 17 центнер, кхее езараш 18 центнер йолча мелле. 230 гектар долча лаьттах хIара гектара тIара — 16 центнер хьажкIаш, планах 30 центнер яккха езача мелле, 94 гектар долча лаьтта хIара гектара тIара 120 центнер силос, 250 центнер яккха езача мелле, 180 центнер яккха езаш хиннча шекара свекла 140 центнер, 70 центнер баха безача хоший 40 центнер мара баьхайн. 100 центнер яккха езача морконка — 40 центнер.

Иштта доха за хьувкъамаш совнйн бокстйн а.

Белгахниккха дезаш да, хин дехкача лаьттанка дIайийнача юртбоахама культурай хьувкъамашта колхозе оттаь плановни заданеш № 3 йолча совхозерчул 40—50 процент лохагIа хилар.

Колхозе юртбоахама культурай хьувкъамаш лоха кхеду хин дехкача лаьттаех пайда хаьржа эшан хилари хин дехкача лаьттанка юртбоахама культураш кхеара агротехника лоха хилари бахьан долаш. Ши бутт совгIа за лаьттар укх шера гуйран культураш дIайийна на йоалаш гуйран ялатанта хаьнахьа оахан дал па хилар бахьан долаш. Лаьтта аьха даллариц дIайийра къачаш тIехьа даьча, дика обработка ина долча оахан тIа, фу тIийна а долаш. ХIаьта из бахьан долаш, ялатана зIырт тессча заначахан Iотойа а денна цар оахан тедаделар, хIаьта фу тIийнига а бинна боаран боцаш а дIаьер бахьан долаш, къайна хилар. Колхозе 871 гектара тIа хий дийхкада даьна ялатта а, из цкъа зулийн хинна хий дар геттара дIаьадь.

Колхозе бIаьстан юкъе дуйча ялатанта зйба ахха лаьтта кийчдьханар, 35 процентага кхачалца йола бIаьстан юкъе культураш шерагара шерага февраль, март, апрель, беттанка аьхача лаьтта дIанаш яр, цу тIа а ннйсдаь, тоаль лоацача поражанца, 18—22 сантиметр кIаргга, дукха йовкъаш юкъе а оташ дора оахан.

И. НИКИТИН,
Грозненски хин дехкара станций управлене вокхагIа вола агроном.

ДИКА ТОАЕ ТЕХНИКА

* * *

РЕМОНТ ЕШ ЛАТТ

Укх шера «Ингушский» совхозе ялаташ во хьийкъадар. Керттера бахьан зйбь кIезига ахьалга дар. ХIанз из гIалат юха ца нийсдалийтар дукъа сихбенна зйбь оахаш ба совхоза механизатораш.

Планах аха еза зйбь 6000 гектар я. Цех хIанзале 5400 гектар лаьтта аьхад. Ха но латте а деннен бусеш лаьтта оахаш 6 трактор я совхозе. Укх деношка цхы а шин хургьа лаьтта оахаш.

Лаьтта оахагга дика лел управляющи ком. Б. Коригов волча кхоалагIча отделене. Укхаза ахха еар 2500 гектар мара зйбь йоацача хIанзале 3100 гектар аьхай. Дика къахьег пхелагIчен йиьдагIчен бригадашкарча механизатораша. М. Бокова, А. Белхароева, И. Мержоева, М. Белхароева, кхычар. Цар хIара сменах 11—12 гектар лаьтта оах. Оахам шерий, кIоарта да.

Укх деношка кхы а дукхагIа хургьа трактораш зйбь оахача. ХIанз уж дукхагIьараш ремонта латт. ЙиьлагIча квартале 29 трактора ремонт е лаьрхIад совхозе. Цу гIулакха хьалхе а кийче яьр. Ремонтникашта дика хьалаш а вIаштIехьдаьхадар. Трактораш сихагIа тоаелга чIоагIа лоархIаме долга кхетадеш а трактористашца цхьана слесараша хIанзле 15 трактор тоалай. Кастта кхы а 5 арахургьа тоаль.

Ремонтни балхах деча дика къахьегарца белгалбаьннай слесараш Алероев Ахьмад, Евлоев Иналкъа, Хайданов Владимир, токарь Ерошников Николай, кхыбараш а. Цар хIара сменни декхар 120—125 процент кхоачашду.

Трактораш санна юртбоахама инвентарь лоархIаме йолга дика кхетаду ремонтникаш. ХIанзале тоалай 18 сеялка, 21 мух, 23 культиватор, цаI силосни 2 свекла оахкен комбайнаш. 15 декабрь тIаккхачалехьа ерригача юртбоахама инвентарь ремонт е лаьрхIад механизаторашa.

Бакъда, техникана дертIа ремонт яра чIоагIа новкъарле ю цхьайола дефицитни оатхалаш йоацаш хилар. Масала, мотор болабоалийташ йолча устройства карбюратораш, коленчати совнаш, МТЗ-5 яхача трактора 6 блока хортиган, кхыраш. Къаьстта воча хьале а керда арахийца трактораш ДТ-75, Т-40, МТЗ-50. Царна цхьаккха запасни оатхал яц совхозе. Цул совгIа, цкъарчеа лоадамбоаца материал а аьнна хетаьум дола гортовни аьшк, прокладочни кахьат, электродаш, хир воаккхаш йола инструмент геттара кIезига а.

Уж ерригаш хIана ноа аьнча, уж юоц «Сельхозтехника» республиканска объединене кулгалхоша кхета а дань совхозашта новкъостал дича баккъахьа кетаа. Нагахьа санна цар цу гIулакха хьалхе а уйла аь ялаpe ремонтин балхаш дукха низагIа леларгьар.

Цул совгIа, «Ингушский» совхозе санна кхыча совхозашка а дукха техника а аккумулятораш йоацаш. Уж тоае езаш хул. Бакъда, лаьрххIа цу гIулакха хьайийла мастерскеш яц объединене. Цудукъа аккумулятораш вазнорацеах «Сельхозтехника» МРО-шна хIанзахьийта езаш хул. Бакъда, цох гIулакх хилан. Масала, «Ингушский» совхозера укх бIаьсти дукха аккумуляторараш хьайитар Грозненски МРО тоайта. Шин бетта лела а яь тоа ца ен цIа йитар. Цул дикагIа хургдалар-те лаьрххIа мастерски хьайийлача. Цу гIулакха уйла йича бакъахьа дар «Сельхозтехника» объединене кулгалхой.

«Ингушский» совхозе тевкъо ю механизаторий кадараш кийчъяра а. ХIанзале курсашка дешна вIаргвоаши 35 механизатор дIачIоагIилаьа. Новшенни, дешара пособеш йолаш а. ХIаьта царна цхьаьаргдеа совхоза дикагIйолча механика Гунеов Гилане.

Керда юртбоахама цу дика чакхдаккха лерхI совхоза механизатораш.

М. ОСМИЕВ,
Б. АРЧАКОВ,
тха сибобар.

Москва тахан. Калужски застава юккъе.

И. Грановские сурт. ТАСС фотохроника.

СОВЕТСКО-ЧЕХОСЛОВАЦКИ КОММЮНИКЕ

30 ноябре денз 4 декабре кхаччалца Москве хилар Чехословаке Компарте Централни Комитета Хьалхара секретарь ЧССР Президент А. Новотный керте латта Чехословацки Социалистически Республика партийно - пачхьалкхен делегаци.

Советско - чехословацки коммюнике тIа белгалдоаккхача тайпара, ЧССР партийно - пачхьалкхен делегаци Советски Союзе йолча хана КПСС-ен Советски пачхьалкхени хулгадеча деятелашца вIашагIкхеташи къамаьлаш деши моттиган хилар, хIаьта цу хана дийцар шишна а мехка юкъера вежаралла дола барт-цхьоагIон гIулакхаш дIахо массе оагIорахьара кIоаргдарен дегIадоаладарен хьакъехьара дукха дешаш. Иштта дIа-хьа дагабьлар дуйнен халкъашта юкъерча актуальни проблемашта а дунен халкъашта а юкъерча коммунистически болхлойн болама дешашта а.

Шишна а оагIоно цIаьхха а белгадаьккхар вIаши гIойле йолаш дола экономически, Iилма-техническа, культурни гIулакхашта делаш барт-цхьоагIо вIаши юкъерча экономическа новкъостлен Советага гIолла а хIаьта иштта шоайла а дIахо дегIаккхуаларца кIоарта хьаштдолаш шоаш хилар. Перспективни йолча хана шийца вIаштIехьдаьккхар шишна а мехка промышленни производствана, ер йола кооперации специализации дIахо шерьергIола а эргийсахаш тоаергIола а, Советски Союзен Чехословацки промышленноста тIа-тIа дукагIа эшараш Iалащдар дукъа цхьайола бедала материалаш дукагIа яхара проекташ цхьана кхоачашьергIола а гIулакхаш.

ДIа-хьа дагадуйлача хана, йоах коммюнике тIа, гучадаьлар хIанзарча дунен халкъашта юкъерча гIулакхий керттерча дешай мах бара даькъе хетараш бокъонца цхьатарра хилар. Шишна а оагIоно цIаьхха а баькъар шоай ярхьарча политика йохаргIоаца лард социалистически мехкий цхьоагIон кхотадалари чIоагIдара, халкъий кортамукъален революционни боламаш хьаллацара, Азе, Африка, Латински Америка шоай лелаерча пачхьалкхенашта мутIахха хулгеш цаппаеа барт-цхьоагIон гIулакхаши дегIадоаладара; капиталистически пачхьалкхенашца машаре дахара, адамаш кердача дунен тIема кхерама хIалхарахара тIаберзабаь никъ хилар. ХьалхагIа а санна, цар лоархI, лаьттан тIа чIоагIа машар Iалашбарга цу гаш дола лоархIамегIара гIулакх цIенкашта дунен халкъашта юкъера тIахьежам а болаш, массане а цIендаь гера дIадиккхара хьакъехьа договор дента хургхилар. Цунца цхьана шаккхе а пачхьалкхе тIехьа и цхьадолча даькъе уж гIулакхаш чакхдахара а.

ОагIонаш къаьста уйла тIахийтар малхбузенгерманески милитаризмаен реваншизмаен ракетно-ядерни герзага бода никъ хьебеллаш йола НАТО дукхача оагIорахьара ядерни низам вIашагIтоха гIерташ йола планаш машара кхераме хилара. Шишна а оагIоно дIакхайкаду, дегIаухача событешка лаьрххIа шоаш хьежаргхилар а шоай союзникашца цхьана шоай кхерамзе Iалашъяр дукъа дикка дарт мел доацар шоаш дергхилар а. ДIахо а, шоай низам вIашагIа а деттам, оагIонаш шоашта могар дерзда ядерни герз из доацаш йолча державашка дIадалара, и моллагIча а вакъалца, цу даькъе кхычаьга тIема блокашкен дукхача оагIовахьарча ядерни низамкен гIолла а ядерни герза тIакхачийтара ворою цIенчъ дIа а йоаккхаргIолаш йола, ядерни герз доцпмадайтаргIона соглашени яр.

ОагIонаш хьалхагIа а санна, лоархI, суверенни йолча германски шин пачхьалкхенца машара договор дарен хIаьта иштта ше къаьстта йола политически единица а лоархIаш Малхбузен Берлина статуса хьакъехьа барт вIаштIехьбаккхарон Европера хьалаш дертIа доаддергхилари дунен халкъашта юкъера деррига хьал тоадергхилари.

ДегIаухаш йолча Азе, Африка, Латински Америка пачхьалкхенашцара доттагIаллаш барт-цхьоагIон гIулакхаш дIахо а чIоагIде дага а Советски Союзи Чехословакии. Цар хьалда харцахьа лоархI США империалистически гIоазараш революционни Кубайна дукъаь ледаш агрессен провокацейн политика, дIакхайкаду, США оагIонгахьара Вьетнама Демократически Республика хьакъехьа каст-касто хулача геранарча провокацешца дувзадена вежаралла болча социалистически мехка кхелаш теркал ца ен шоаш ютарг ца хилар а эшшаш дола новкъостал цунна дергхилар а.

Коммюнике тIа иштта белгаллоаккх, Конгона дукъала агрессе хьоалбча инициаторашта — США, Бельге, Англе правительстваштта — цу зуламерча гIулакхех бола беррига бехктохкам тIабожаш хилар.

Советски Союзи Чехословакии дукъала и моллагIча тайпара гIийрта а ООН меттьера тIадерзадаьча гIуллакхашта. ООН белгала эффективни хургIола гIулакх да Китайски Халкъа Республика законни бокъонаш цу организаце юхаметтаоттаьра ООН-а массе оагаьера чаккайинсташ арахховсар а.

ВIашагIкхийтача хана КПСС-ен Чехословаке Компартен викалаша иштта дийцар партенга юкъерча гIулакхий дешаш а. Уж гIулакхаш белгалдоал айтха кхотаенна хиларцен хетараш бокъонца дикаа цхьатара хиларцен. КПСС-ен КПЧ-ен лерхI, вай хана машарен социальни прогрессен гIулакх тIа-тIа дукхагIа товлуга империализмина дукъалара деррига низам кхотадалар чIоагIдарах а эттара хьалхарча аргIина дунен коммунистически болхлойн болама цхьоагIонах а тайпна хилар. КПСС-и КПЧ-ен дIахо а гIертаргьа цун мугIарашкара халонаш дIахха, вежаралла йола ерриге партеш марксизма - ленинизма, пролетарски интернационализма, 1957-чей 1960-чей шерашкара Московски совещанией Декларацен Заявлени принципиальни ларда кхотие.

Советски оагIоно белгалдаьккхар, хьалхагIа а санна, СССР-е ЧССР-царен вокх социалистически мехканаш шой гIулакхаш КПСС XX-ча, XXI-ча, XXII-ча съездий решенешка, КПСС Программага хьежа леладергхилар. КПСС цу наькъах гу Чехословаке Компартена ленинизмана тенаьце а хIанзарча машар хьалашка из творчески дегIаккхулаш а из хилар.

Чехословацки Компарте лакха мах бу машар чIоагIбар, социалистически содружестваш дунен коммунистически боламен цхьоагIо чIоагIдар дукъа лоаттабеча къоасана КПСС-е хьегача къин.

Шишна а парте лоархI, хIанзарча хьалашка коммунистически боламера халонаш дIаккхарген дунен коммунистий деза кхотабар чIоагIдарген бодача наькъа тIа гIолла боакхаш бола лоархIамера тIа — дунен халкъашта юкъера коммунистически болхлойн партей совещане хилар.

Советски оагIонгахьара коммюникена кулгаш яздир: КПСС ЦК Хьалхарча секретара Л. Брежневе СССР Министрий Совета Председатела А. Косыгинев, чехословацки оагIонгахьара: КПЧ ЦК Хьалхарча секретара, ЧССР Президента А. Новотнев ЧССР Правительствон председатела И. Ленартев.

КПСС ДЕЛЕГАЦИ ЮГОСЛАВЕ КОММУНИСТИЙН СОЮЗА VIII-ча СЪЕЗДЕ ЯХАР

4-ча декабре Югославе коммунистий Союза ЦК-ас йийха Москвера Белграде VIII-ча съезде дIахар КПСС ЦК президиума членалла кандидат, КПСС ЦК секретарь Н. Н. Демичев керте а волаш йола КПСС делегаци. Делегацено юкъебоагIа КПСС ЦК член, «Правда» яхача газета керттера редактор А. М. Румянцев, КПСС ЦК член, СФРЮ-ра СССР посол А. М. Пузанов.

Киевски вокзале делегаци наькъа йоаккхаш бар: КПСС ЦК секретарь Л. Ф. Ильичев, КПСС ЦК членалла кандидат, КПСС ЦК отдела заведующий М. А. Полехин, КПСС Центральни ревизионни комиссе член, «Известия» яхача газета керттера редактор В. И. Степаков, КПСС ЦК отдела заведующе заместитель А. И. Горчаков, кхыбараш.

Иштта делегаци наькъа йоаккхаш бар хана СССР-е СФРЮ гIулакхашка поверенни вола Ф. Горский а посольства кхыбола болхлой а.

ЧЕХОСЛОВАЦКИ ПАРТИЙНО-ПАЧХЬАЛКХЕН ДЕЛЕГАЦИ ЦIА ЯХАР

МОСКВА. 4 декабрь. (ТАСС) Тахан Москвера шоай цIа яхар КПЧ ЦК Хьалхара секретарь, ЧССР Президент Антонин Новотный керте а волаш хинна Чехословацки Социалистически Республика партийно-пачхьалкхен делегаци.

Чехословацки доттагIий накъа баха аэродроме баьхкар Коммунистически партен Советски правительствоан кулгалхой, кхыбола официальни нах, хIаьта иштта СССР-е аккредитованни бола посольствашта керте латтараш.

ДоттагIаен къамаьлаш дир КПСС ЦК Хьалхарча секретара Л. И. Брежневе КПЧ ЦК Хьалхарча секретара, ЧССР Президента Антонин Новотнев.

МОВХЬАШТА—ШЕРРА НИКЪ

Къилбаседа - Кавкасски машиншкалъа станцеш йоккхагIчарех цаI я Грознера станци.

КПСС XXII-ча съезда исторически решенеш кхоачаш а ен къахьегама доккхий толамаш даьккхад станце коллективо. Укх тIеххьарча шерашка маневрай бахнаш сихдара йоза 4 полугорок хьалъяра, горловинашта, станце наькъаш дукхагIа сийрда дахара реконструкцеш яьй, маневрови бахнаш деча хана шишна а оагIорахьара радиосвязь оттаяй, хьалха фатагенаша дехаль фонараш хIанз электрическа делаергIолаш яьй, ерригача парккашка 46 башмакосбрасывателаш оттаьй. Бахха кевла технологически процесс юкъейоалае, чIоагIа къахьегама оасарле лакхье, станце грузооборот аасамаькха тардаллийтар цу деррига кердадаьна. Технически торонаш къаьстта белгаллъьлар маневрони диспетчера ком. Аверченкой кхатийхой-комсомольски смена. Хьалха лаьттача цу сменаша тIехьаьке а тIертар цун дикагIйола опыт хьаьцар кхычар.

Ше шерен 10 беттен 27,5 процент дегIаенай къахьегама оасарле, 12,6 процент лехденнад продукцега дIададар, 20 процентага дIакхоачаш лохьенай маневрони локомотиваш цхьан локомотива лоархIам беш хигенашта переработка ялга 42,1 процент лахх а дел.

Продукташ вагонашка чуйоттара 11 бетта плана 110,5 процент, мухь тIаботтара плана — 108,5 процент, мухь тIера Iобаккхара плана — 114 процент кхоачашьяй коллективо. Норма 2,2 сахьет лохагIа да мухь тIаботтача хана вагонаш лоттаелга.

Партийни, комсомольски, профсоюзни организацешна а иштта дукхача инженерно - технически болхлоех латтача коллективо а низ тIабахийтта къахьегар бахьан долаш тоабелар коллектива болх. Ком. Матвеев секретарь волча партийни организаце тоабир организационно-партийни партийно - политически болх. Коллективо баха дешаш кулаш йола партийни собранеш, бюрош хан-ханнахьа е йолайяр. Масала, партийни собранешка дийнар: Iина заналахьа болх бергболаш боаханаши кадараш кийчъяр, дIа-юха кхухьаш дола мухьаш лорадара общественносто лоацаш дола дакъех дехкарани, наькъеча эвеной конандирий производствера дакъа, кхыдола дешаш.

Укх шера 10 саг КПСС членалла 8 саг кандидаталлен хьаийцав партийни организаце. Царна юкъе ба производства дикагIбараш, коммунистически къахьегама ударникаш ин. Шаповаленко, Крашнев, Чиж, Залорожный, Гладких, кхыбараш.

Производстве хьалхе лелараш дола шоай дехкараш лакхдаь коммунисташа. ХIаьта белгалдаьккха тIабеккхаб 42 агитатора дакъа лоацаш бола цехашкара, сменашкара [illegible] культурно-воспитательни болх. Цул совгIа, цехашка, сменашка, бахача наха юкъе хан-ханнахьа доклаташ еш лекцеш ешаш вола 13 лектор а ба коллективе. Къаьстта белгалбаха безаш ба лектораш ин. Грантовский, Ярлов, Смирнов, кхыбараш. ХIаьта хьинаре къахьегарна шоаш дIабоазийта ба агитатораш ин. Котова, Гребенникова, Михайлов, Фарантов, кхыбараш.

Станце кулгалхоша ин. Пасенкоси Смирновен партбюрона цхьана производства лоархIамерча участкашка кадараш дIа-юха нийсъярах дертIа а пайда дукхагIа хьабоалаш а болх бе йоладелар дукхача наха дагна станце коллектив. Хьалхарча даькъе города химически мехкдаьтта чакхдоахачен промышленноста дарашта а хулаш семилетка мухьаш дIакхахьара хьашташ кхоачашдара доккхача лоархIаме хилар из. Станце болхлоша шоай хьалхарчарех цхьа декхар лоархI мухьаш дIахухьийтача а хьанйдеча а ерригача клиентурай хьаштам дукхлла дикагIа кхоачашдар. Бахача наха лаьрхIа Грозне хьакхухьа геттара дукха коартолаш хьоацара а Iойоасадара а дукха бахнаш дир станце болхлоша.

Семилетка мухьашта шерра никъ хьабийллаб цар. Дукхача наха латтача коллективана дика новкъост бола «Комсомольский прожектор» толамаш болх беш я станце. Ерригача станце чоалхамерча болхлоицара кхоачамбоацараш гучадоах це.

Коммунистически къахьегам бахьан долаш лоаттаеча социалистически яха хьалхарча даькъа а беш чIоагIа тоабаь профсоюзни организаце кулгалдира болх. Цехашка, сменашка беча баха итогаш хан-ханнахьа е йолаяь, яха результаташ шерра дIайовзийт.

Коммунистически къахьегама предприяти яха цIи лакхара къовсам лоаттабеш а хIанз станце коллектив. Цу къовсамне дакъа лоацаш ба беррига болх бераш, цу даькъе 4 цех, 38 бригада а йолаш. Къахьегама доккхий толамаш дахарах республиканска Сийлен доска тIа яьккхай станце коллектив. Коммунистически къахьегама ударник яха цIи яьккхай 401 саго, цу даькъе 25 бригада, вокзала ворхI объекта коммунистически къахьегама бригадаши мехаш яха цIераш ениай.

Хан - ханнахьа кварталах цкъаза станце болхлоща, машенаш еча локомотивни бригадашца - вагонни дело дистанце наькъех бувнаш болхлошца, иштта производственно-товарни контора, главнефтесбыта нокалашца цхьана совещане а единиций сменай болхлоша.

М. ПЛЮЩ,
КПСС Грозненски горкома инструктор.

КПСС ОБКОМА V-гІа ПЛЕНУМ

Уйх денощна оаха хьан баьчча тайпара 3 декабре КПСС Нохч-ГІалгІайн обкома V пленум хилар. «КПСС ЦК ноябрьски (1964 ш.). Пленума итогаш областной партийни организаце дехкараш» ахача дешах пленуме доклад йир обкома хьалхарча секретара Ф. Е. Титова.

Цуя тІехьагІа пленуме йийцар. «Общественни хьайбаш боахам дегІабоалдбара, доахан бокъонца Іаигара дахара, республика колхозашкен совхозашкен дар продуктивность лакхъяра хьакъехьара партийни, советски, юртбоахама органий дехкараш» аха республика Министрий Совета председателя М. Г. Гайрбекова доклад.

Хаоттана хьалаш дика хиннадеце а, йоах докладчико, дукхача колхозийн совхозийн дика хьийкъар ухх шера ялат, шекара свекла, коартол, баьца даараш, кхьйола культураш, дикка дукхагІа яьхай хьайбай продукташ. хІаьта паччахьалкхенга юртбоахама продукташ йохкара хьакъера шоай дехкараш толлаща кхоачаш а ду.

Юртбоахама продукташ ахарех кийчъярен хьакъехьара паччахьалкхен планаш тІайна социалистически дехкараш кхоачашдара хьехам дуп ба ухх шера Сунженски района къахьегамхой.

Партком производственни управлени вІаштІехьдаьннад колхозий кулгалхошцен партийни организацешцен цхьана юрта боахам тоабара лоаттабеча къовсама юртара къахьегамхой вархагІа баха а цу даькъе дикка толамаш даха а. Дийнача шера кварталагара кварталага кхоачаш а тІехххочаш а ю района паччахьалкхенга дуах, шура, фуаш, тха дохкара план. Хахал хьалха кхоачашйир района ялт, баьца даар, коартол йохкара план а.

Ухх шера йиоза хьожаьна района парте обкомеи республика Министрий Советеи хараре хара тела ЦІе байрахх.

Сунженски районера хьалха латта боахамаш цар даьха толамаш дувц докладчико.

Нитта белгалдоах нох. Гайрбеково кхьча районашкарча хьалха латтача колхозашцен совхозашцен даьха толамаш. Цо вищ Грозненски управлении №3 йола плодоовощни совхоз, № 1 йола шурий совхоз, Наьсарен производственни управлени «Кавказ» аха колхоз, Шелковски управлени «ЦІе ахархон» «Коммунизмига бода никъ» аха колхозаш, Нохмай-Юрта производственни управлене «Кавказ» яхаи Орджоникидзе цІерах йолен колхозаш.

Хьайбай боахам дегІабоалдбара дика толамаш даьхад Урус-Мартана производственни управлене «Лермонтовский», Наьсарен управлене «Назрановский» яхача совхозий коллективаша. Доахан кхоабача дикка толамаш даьхад «Алханчуртский», «Гвардейский» яхача, «Скотоотхорма» треста совхозий коллективаша.

Республике хьалннаб дІаяха культураш хьувкъаьчен хьайбай продуктивность лакхъечен доккхий хьокхамаш доала хьалха латта механизатораш, хьайбаш леладераш, кхы болхлой.

Цхьабакъда, йоах докладчико, юрта боахам дегІабоалабеча тІехьарча шерашка цхьазола толамаш даьхадале а шІенхашетара кхоачамбоацараш а да республико, цудукьа вай паччахьалкхента ялат, шекара свекла, гидуарграш йохкара план кхоачаш а яьц.

Къаьстта доккхий кхоачамбоацараш да общественни хьайбай боахам дегІабоалабеча. Нох. Гайрбекова белгалдоакх республика дукхача колхозашкен совхозашкен хьайбай боахам дегІабоалабара дешаш тесса леладеш хилар, хьайбай продукци алсамйоахилга Іалаш ца дар, из бахьан долаш паччахьалкхенга хьайбай продукташ йохкара план республико кхоачаш ца е мегаш хилар.

ЧІоаггІа лертІа доацаш да дуах, шура, кхьйола продукташ ахара хІанзара темпаш баха нах цу продукташца бокъонца Іалашбе вІаштІехьа доацаш лоха хилар.

Ухх шера 1 декабрь тІаккхочаш паччахьалкхенга хьайбай продукташ йохкара план кхоачашъяра гІулакх ухх тайпара латт республике: дуах кийчдарь план 92 процент кхоачашъяьй, шура — 88 процент, фуаш — 86 процент, тха — 82 процент. Цу тайпара эсала латт вай хьайбай продукташ кийчъелта, хІаьта хІанзе а сарнагІа а дьнна вай из гІулакх тоа ца дойе 1965 шера баха нах хьайбай продукташ Іалашбе вайна хала а хургда.

Докладчико белгалдоакх колхозашкен совхозашкен общественни хьайбаш геттара эсала дебаш хилар. Ерригга республика хьайнча ухх шера 10 бетта 3 процент мара тІакхийттадац доахан, детта доахан — 6 процент, коа тІара оалхазараш — 5 процент, хІаьта хьакхарчи жал кІезигденнад.

Вай республике доакхаш дола дуах гарггарча шерашка дика содаккхара де дезар ха хьакхарч, жа, коа тІара оалхазараш санна дола чехка хьалхувш хола хьайбаш лебадар. Цхьабакъда, дукхача боахамашка кІезига терко ю хьайбай боахама уж доакъош дегІадаладара, хІаьта цхьадолча боахамий кулгалхоша специализаци ю оаха яхаш геттара дІадаьхад уж.

Геттара ца мегаргдоаш да Назрански Шелковски боахамашка латта гІулакх. Укхаза жа кІезигдаьд, 81 Іахар мара бац хІара бІаьжийна тІехьа хьалххебьяраш. Хьалза дІанхача хана тІаккха а хиннадац цу районашка гІулакхаш нийта ледара.

Во латт гІулакхаш шура йоаккхилга дегІадоалдеча а. ТІайнача социалистически дехкарех ухх шера 70 эзар тонн шура яхха эзаш яр республика колхозашкен совхозашкен, хІаьта итт бетта лъвхкар 59 эзар тонн, е 84 процент мара яц. Республике йоакхаш йола ерригга шура соахкарчул 26 процент дукхагІа хилийта лаьрхІадар ухх шера. хІаьта итт бетта тІаккхийтта шура 7 процент мара яц.

Къаьстта во латт паччахьалкхенга шура йохкара план а тІайнача дехкараш а кхоачашдара гІулакх Наьсарен, Урус-Мартана, Шаьла производственни управленей боахамашка. Къаьстта дувца деза, йоах докладчико, общественни хьайбаш леладара гІулакх Наьсарен производственни управлене нийта латт. Цу района боахамашка шерагара шерага кхоачанъяц шура яккхара а из паччахьалкхенга йохкара а план, дукха хьайбаш дов, детта доахан Іаьхара дус. Соахкарчул 78 тонн кІезигагІа яьккхай управлене боахамаша ухх шера шура. хІаьта нитта дуах — 103 тонна, фуаш — 91 эзар, хІара кхоабача Іатта лоархІаш йоаккха шура 78 килограмм кІезигагІа я.

Геттара во латт гІулакхаш «Ингушский» совхозе. Фермашта лертІа доал ца дар бахьан долаш соахка цу кхьачул 649 килограмм, е 36 процент кІезигагІа дьаккхад уккхана ухх шера итт бетта дуаь, 1954 центнер, е 28 процент кІезигъеннай йоаккха шура. Дукха хьайбаш деннад совхозе. Доккхий кхоачамбоацараш да «Октябра 40 шу», «Экажевский» совхозашка а.

Кхы дикагІа дац гІулакхаш Урус-Мартана производственни управлене «Горец» яхача совхозе а. Доакъар кийчдара Іалаьмате йоакха торонаш а цу совхозе, цхьабакъда царех пайда яц. Укхаза шерра-шерра дукха доахан дов, Іаьхара дус. Ухх шера 10 бетта 904 килограмм мара шура яьккхац совхозе кхоабача Іатта лоархІаш.

Эсала латт хьайбаш леладара гІулакх Грозненски, Нохмай-Юрта, Ведена, цхьайолча кхьча районашка.

Дахар дарггоаш да, йоах докладчико, детта доахан дукхагІа хилийтара цар продуктивность лакхъелга. Специализаци цунна моллагІча тайпара е лаьрхІа дале а хьахрачь укхача хІара колхозаш совхозаш кхоаба деза шурий доахан. Дукхача доакха колхозий а йиш я шура йоакха доахан ледале.

Кхьдола хьайбаш дегІадоалладара а фуаш, коа тІарча оалхазарий дуах тха доакхахьеш кийчдетеш алсамдаккдара а де дезараш дувц нох. Гайрбекова. Доахан коа тІара оалхазараш дебарца вІаштІехьлакхха деза, йоах из, жомах, свеклах, силосах, концентратех дикагІа пайда а ецаш доахан коа тІара оалхазараш чуоттадаь кхоабига.

Кхаишкарча балхий итогаш юецаш докладчико белгалдоах доакъара база шерьара йолча дукхача торонех пайда ийца ца хилар. Из ала лоагІа дІаювча культурий структурах, къаьстта доакъара культураш, эгара хьалха хьажкІаш хьувкъаьрах. Ерригга республике хьайнача соахка 115 центнер льдар пайна силоса йийна хьажкІаш геттара тІара, хІаьта ухх шера кхы а кІезигагІа — 105 центнер мара яьннац, фуалъьха хьажкІаш 19 центнер мара яьннац.

Дерригача боахамашка кхы тІехьа а ца доаккхаш хьажа деза вай дІаювча культурай структурага, хІара боахама торо хила еза паччахьалкхенга ялат, шекара свекла, кхы культураш йохкара план кхоачашъе а хьайбашта шортта гІожен мошен доакъар концентраташ Іалашъе а. Боахамий кулгалхой партийни комитетий, производственни управленей дехкар да сихха оарнагІа а яьнна бІаьсти дІале ги кийчдар. ХІанзе а вІашагІйохха оаленош, царех хІаране мел хьажкІаш, кхы доакъара культураш лелергъа белгалдаккха деза, уж культураш хьалхеча хьалха латтарий опыт массанена а дІайовзийта еза, 1965 шера ерригга дІайийна культураш дика хьувкъаргйолаш.

Дукха тІоадал йолча районашкен хиш дехкача льаттаи тІен хьажкІех соагІа хиндерна е еза, кхьча районашка дІае еа горох, чина, эспарцет, кхьйола бобовни культураш, къаьстта теркам тІабахийта леле еза свекла, витаминни абаткаш, доакъара харбазаш, кхьйола шурийн дика йола культураш, дукхагІа дІае еза судански баьцаш.

ЧІоаггІа теркам тІабахийта беза шурий нетта дІайолха хІаьмаш кийчъяраш царех пайда эцаран.

Нийса тІаьІерт юрта боахама болхлой цхьайолча промышленни предприятешта, йоах докладчико. Да а дий хІаьта бахьахьа лархІа йиш йолаш мясокомбинатой ацетоно-бутилови заводаш хьайбашта эша доакъар, доакъара дрожжеш, антибиотикаш, тайп-тайпара йола биостимулятораш арахецара шоай йолаш йолча торонех пайда ца эцар?

Оалангара тоабе беза хьайбай фермашта механизаци яра бола. Дахо ха йиш йолаш дац механизмаш «Сельхозтехника» складашка е боахамашка а яьш фермашкара хаха балхаш маха кулгана а леш дола гІулакхаш. Даьча лоархІамаша хьаьвкх, нагахь санна хІанз вай республике йолаш йолча механизмех бокъонца пайда эцан хилча дерригача деттача доахах 80 процент вай механизмашца детта йиш хург хилар. Цхьабакъда, вай хІана а механизмашца деттац 37 процент хьальдий мара.

Хьайбаш леладара процессашта комплексни механизаци яр, производствана специализаци яр, из промышлени ларда тІа яккхар — доккха паччахьалкхен лоархІам болаш гІулакх да. Юрта боахама интенсификаци яр сиипа долча доккхача дехкара цхьа дакъа да из. «Сельхозтехника» республикански объединене тесса леладу фермашта механизаци яра гІулакх.

ТІагІертта чанхдаха деза вай юрта боахама производство деррригача доакъошта специализаци елга, хьаее эза йоакха механизировании бригадаши фермаши, хьалха латта техмологи балха юкъеяхьа еза.

Бахача нахагара паччахьалкхенна хьайбай продукташ ийрах дувц докладчико дІахо. Из лоархІаме дехкар кхоачашхулургдац чІоаггІа организаторски а политически кхетама а болх ца бича. Цхьабакъда, цхьайолча райисполкомий, производственни управленей, партийни комитетий юртий Советий, колхозий, совхозий, республика ведемствий болхлоша Іальмате во леладу бахача нахагара хьайбай продукташ ийра гІулакх. ХІаьта хоиш ца дий колхозой, совхозий болхлой гІулакхерча ваьха шоай доалахьара доахан бокъо йоацаш кІелгдарах йола решенеш дІахьача деза цу балха а аша хьалаш дикка тоаденна хилар. Партийни советски органий дехкар да шоай доалахьарча доахана доакъар Іалацдара колхозхошцен совхозий болхлошцен новкъостал дар. Из дац тунеядцаш, базархой, кхьйола хІама йоакхаш йола элементаш шоай боахамаш соцзе шукъабита беза кхалга.

Хьайбаш леладара балха юкъе эгаре лоархІамегІа дола гІулакх да хьайбаш Іаигара дахар. Массанахьа а дика вІаштІехьабьххабац из болх. Цхьадолча боахамашка кхоачамхиллая доакъар хац, кийчдаь доакъар а хьайбаша Іа доаккхача хІатІазаддац, дукхача фермашка дикагІа дуаргдолчча тайпара хьайбашта ца хІалладац.

Дукхача колхозашкен совхозашкен хІанз а хьалаь льнаяш йолаь гІишлош, йолаш ярш тоаль кийч ца еш ноттнгаш а кІезига яц. ЧІоаггІа теркам тІабахийта беза хьайбаш лертІа Іаигара лахара, беррига наа тІабахийта беза хьайбаш ца лойтарах цар продуктивность дІахо лакхъяран.

Шу чанхдала юкъейсача хола хІара производственни управлене, хІара боахаме кхоачашъе еш ший паччахьалкхенга дуах, шура, фуаш, кхьйола продукташ йохкара план. ХІанзе а вІаштІехьдаха деза 1965 шера хьалхарча квартале паччахьалкхене дуах дІалалдара план кхоачашъяра эша хьалош.

Уж доккхий дехкараш кхоачашдара оарнагІаьала веза хІара коммунисти комсомолеца, юрта боахама беррига болхлой. Хьайбай боахам дегІабоалабечара ший бехктоккам кхетабоа а ший къахьегама юрта боахама из лоархІаме закъа дегІадоладара нийта къовсам лоаттабе беза дІагейташ а хила деза царех хІаравар. ХІара ферм балха на задаьм тІахьожам лоаттабе беза, йоах нох. Гайрбекова. Зоовытеринарни болхлой лоархІам лакхбе беза, цьаха балха безам чІагІергбола гІулакхаш де деза. ХІара ферме вІаштІехьдаза деза хьайбаш леладерашта балха эмаш дола хьалош.

Республика дукхача колхозашкен совхозашкен кхаст-каста хувцалу хьайбаш леладерий кадраш. Из за дукхча партийни организацеш, боахамий кулгалхой кадраш йовзара кІезига оарцагІбоалам хилар бахьан долаш. Специалисташта юкъе дукхча дика организатораш хилар хиц а леш уж цхьа кІезигача хана беррига болх чакхбаккхда гІерташ хиларах.

Партийни организацей дехкар да хьайбаш леладерашта юкъе шерра социалистически яхь, коммунистически къахьегама тІехьара болам болжабара, хьалха латтарай опыт наха дІайовзийтара ларда тІа общественни хьайбай боахам дІахо дегІабоалабар, цун продуктивность лакхъяр.

Доклад йистейоал, прении йолашу.

* * *

Эттара хьалха къамаьл дир Сунженски партакома секретара нох. Варламкина. ЧІоаггІа дитаи гІалдьина да тха, йоах оратора, паччахьалкхенга ялат, шура, дуах, фуаш, тха дохкара шера план сунженцоша хахал хьалха кхоачашъярах. Паччахьалкхена планах соагІа хьайбай продукташ дІалуш да тха боахамаш хІанз. Къаьстта дика толамаш даьхад ухх шера «Красная Армия», «Победа», «XIX партсъезд» цІерахча колхозий къахьегамхоша. ВІашта кхаь квартале хьожаьйна тха управлена хьайбай боахаме толамаш лахарах КПСС обкомен Нохч-ГІалгІай АССР-а Министрий Советен хара хара тоаш ЦІе байрахх.

Ши-шегІа хьахина хІана дац тха фермашка болх дика бар, йоах оратора. Дукха къахьийгад хьайбаш леладераша дакъара база хьеш.

ЧІоаггІа пайда баьлар тхоиц карбомидах В-12 яхача витаминаш. Из бахьан долаш ерригга хьайбоакха шура 18 процента паччахьалкхенна дІалур 15 процента тІаккхийтар боахамашка.

ЛаьрххІа леладу оаха кадраш дІакийсьара гІулакх, нахана бу болх деттара денга тоабу. Районерча 47 фермах 19-нена нерте юрта боахама специалисташ латт, дукха ба хІанз зооветтехникуме дешаш а. Дикка теркам тІабахийта леладу оаха хьайбаш леладерашта зоотехнически хешар Іоманзехта, хьалха латтарий опыт дІайовзайтилга. Цу гІулакха каст-каста семинараш ю.

Цхьабакъда, йоах в. Варламкина, ерригача фермашка гІулакх дика латт аьлча нийса хургдацар. Зоакъара кхом ца беш мотткъгаш кийслу тха колхозашка. Цхьадолча боахамашка шерра йоарждаш социалистически яхь.

Йокйха дехкараш латт района хьалхашка хьатІадсагІача шера. Уж кхоачашдара тхона техника еза. Оаха дехар ду тхоашта новкъостал дар, новкъостал эш тхона доакъарца а.

Шоай хьанар кходеррдац сунженцоша 1965 шера хьалхашка латта дехкараш кхоачашдара.

ДІаха къамаьл даьча Шаьла партконы секретара нох. Осмаева дийцар паччахьалкхенга хьайбай продукташ йохкара план кхоачашъелта районе нийта латт. Ухх шера 11 бетта, йоах цо, цхьадйта толамаш даьхад тха боахамаша. Паччахьалкхенга хьайбай продукташ йохкара гІулакх соахкарчул дикагІа дел районе ухх шера. Къаьстта дика лел болх, йоах оратора, тІехххьарча 5—6 шера тІехьадусача боахамашца лоархІаш хиначча «Джалка» совхозо тІехххоачашдаьд тІайнца дехкараш [illegible].

Ерригга района хьайбачча а шоачашъергьа оаха паччахьалкхента дуах дохкара план. Цхьабакъда, кІезига тІехьадус тхо индивидуальни сектора план кхоачашъярга дацалча. Цу гІулакха а оарцагІдаьннад тхо. Беррига болх оалангара тоабе беза тха. Къаьстта тоабе беза болх «Шалинский», «Автуринский» совхозашка. Цу боахамашца изатет района духхи ипурен дІахлара план кхоачашъяра.

КПСС ЦК ноябрьски (1964 ш.) Пленума решенешка хьежна болх тоабеш да тхо. Цу хьахъекьа дедеза гІулакхаш белгьа а даьхад оаха. 1965 шера хьайбай продуктош дикка алсамъяхара къахьегаш да тхо.

Ухх шера Іалана хьалхан мамшора хиннадеце е, йоах дІахо къамаьл даьча Грозненски партконы секретара нох. Сухорукова, района колхозашцен совхозашцен толамца кхоачашйир гордие бахача нахе баьца дааршиш соцш балара план, планал соагІа ехкар паччахьалкхента свекла, дерригга лаьтто аьба аьхад. ДукхагІа дийнад гураьха дуа ялт. кхоачашхилаьа дІаде фу Іалашдьаь. Цхьабакъда, шура, дуах, фуаш кийчдара гІулакхе тІехьадус тхо.

Шай хур ду партийни организацеша алсамъяккха гІерташ. Фермай болх дикка тоабеннай. Партконеи юххьанарча партийни организацешен шерра йоаджаьй боахамашта юкъе социалистическа яхь, колхозийн совхозийн кулгалхой бехктоккам лакхбаьб, къахьегама наьха безам тІагІоргбола гІулакхаш даьд. Дика болх бу фермашта керте латтарашца а.

Цу балхах цхьазола беррииг хьаьнад. Соахкарчул 19 процент тІаккхийттай йоаккха шура, 200 грамм дукхагІа да кийнаьь-бусен хІара хьайбанна тІаккета доал. ДукхагІа ду фуаш.

Тха дикагІа бола боахам ба № 1 йола шурий совхоз, Ленина цІерах йола колхоз. План кхоачашъяра гарга а «Ермоловский» совхоз, «Новый быт» аха колхоз, кхьйраш.

Паччахьалкхенга шура йохкара план кхоачашъяра мел эшар долаш да ухх шера Грозненски районе. Шортта доакъар да боахамашка, дика кадраш я. ХІанз керттерлар беррига низ план кхоачашъяра тІабахийтаьга да.

Грозненски района колхозийн совхозийн торо я гарггарча шерашка йоаккха шура 2—2,5-за алсамъяккха, фуаш дуахи доаккхилга дикка лакхде. Цхьабакъда, хІанз а бехъенца теркам тІабахийтабац оаха хьайбай боахама. Къаьстта ледара да гІулакх «1 Май» цІерахча колхозе, «Горячеисточненский» совхозе, кхычахьа.

Шефство лелача промышленни предприятешта хьайбай боахама эшачунга хьожара гІулакх ледара леладу. Нагахьа санна лертІа шефство делаеш хилча колхозашцен совхозашцен чІоаггІа новкъостал де йиш а предприятей.

Номер шаІ йола проблема я тха хий. ІІанз а дукха хий кхуть боахамашца машинашца. Дукха комиссеш а решенеш а хилнай цу хьакъекьа, бакъда, хий далаш дац. Оаха дех промышленни предприятешта тхоашта цу гІулакха новкъостал дар.

Дош ду Наьсарен производственни управлене начальника нох. Абубакарова. Цхьадола толамаш даьхад ухх шера тха боахамаша, йоах оратора. Толам лоархІ оаха ухх шера паччахьалкхента тхоай боахамаша 20 эзар тонн ялати 20 эзар тонн шекара свекла йохкар,. 4 эзар тонн дІае дІа а оттаеш 1500 тонн коартол йохкар. Цул соагІа, дІалийнад гураьха дуа ялташ, соахкарчул кхоаа дукхагІа аьхай зеьб, соахкарчул 1,5-за дукхагІа доакъар кийчдаьд, хІаьта доахан дІайийнача кхайшна латт.

Хьайбашта Іало дика кийчо яй «Назрановский» совхозе А. Шерипова цІерахча колхозе. Цу боахамаша толамца кхоачашъяьй паччахьалкхенга хьайбай продукци дІаларара план, хІанз нийтта соагІа йола шура.

Соахкарчул дукхагІа да управлене боахамашка доахано мал, 300 ett тІаккхийттаб районе ухх шера. Дукха ба фермашка дика къахьегаш бола доаркаш. «Назрановский» совхоза дукхача доаркаша шоай шура тІайнца дехкараш кхоачашъяьд.

Цхьабакъда, дукха да тха кхоачамбоацараш а. Хьайбай продукташ ахара гІулакх во латт «Ингушский», «Экажевский», «Октябра 40 шу» яхача совхозашка. Цар шоай дехкараш 60—70 процент мара кхоачаш[illegible].

Ледара латт паччахьалкхента дуах дохкара гІулакх, бахача нахагара хьайбай продукташ ийцар.

50 процент доахан Іахьара да тха. Дукха кхоачамбоацараш да доаланза искусственни осеменени еш, во латт зоотехнически учет.

Кхоачамхилаьх зоотехникаш ба тха боахамашка. Из дикка Іатъ балха. Оаха дехар ду тхоашта специалисташ балар.

Трибуна тІа воал Урус-Мартана производственни управлене начальник нох. Русин. Дукхача хана деза Урус-Мартана район тІехьалосачарех я, йоах цо. Бакъда, района цхьадолча боахамаша ухх шера дикка толамаш хьаьад. Масала, «Лермонтовский» совхозо тІехххоачашъеннай паччахьалкхенна ялат, дуах дІаладара план. Шура дІалара, культураш хьувкъаьдта план кхоачашъяьй «Самашкинский» совхозо. Цу тІайнара толамаш дахьа кхы а боахамаш да.

Къаьстта терко ю оаха хІанз лоабъяьа яккхара. Ерригача совхозашка кхоачашъяьй гуйнан лаьт дІаерза [illegible].

Бакъдц, тха балха юкъе дукха да кхоачамбоацараш. ХІанз а доаллш да тІехьадуса боахамаш. Къаьстта ледара латт шура яккхара гІулакх. План кхоачашъяьц. Фуд керттера бахьан? Е шу доалуча хана районе 2 эзар етти цхьа эзар шинкара Іахар дисадар. Цу гІулакхо чІоагІа новкъарло йир. ХІанз во болх тоабеш да тхо. Искусственни осеменени е йолаьай цу деррригача доахана.

Геттара во латт индивидуальни сектора болх. Дуах, шура, фуаш гулдира план кхоачашъяьц. Из за партконо, юххьанарча партийни организацеша, юрта Советаша цу балха лертІа йоахко ца яьлга.

Керда торонаш лахар, царех бийза пайда эцар из да хІанз хьалхашка латта керттера дехкар.

Нох. Русина белгалдоаккх, бахача наьха доалахьарча доахана доакъар Іалацдара гІулакх къаьстта терко е езаш хилар.

Къамаьл йистедоалаш нох. Русина тоаш дир Урус-Мартана районе къахьегамхоша хьалхашка латта дехкараш толамца кхоачашдара шоай низ кхо ца беш къахьегаргхилара.

Назрански партконы секретара нох. Пошкоева дийцар района боахамашаа даьлача толамех 1 декабре паччахьалкхенга дуах дІаладара план 102 процент, шура дІаладара план 98 процент. Шу йистедоалаш шура дІаладара план а тІехххоачашъергья. «Советская Россия» яха колхоз дукхача хана дешо тІехьаоесаш яр шура яккхара. Бакъда, ухх шера план ю 107 процент хІанзе кхоачашъяьй. Из толам баккхда карагІаьлар шортта доакъар Іалашдир бахьан долаш. Дерригача боахамашка хІанз керттера теркам тІабохийт доакъарий база кийчъяра. Цу гІулакха тІаберзабаьб зоотехника, ветеринарни болхлочун, агронома бехк.

Дукха ба хьалха латта бола доярмаш, Іаьсий леладераш. Партийни организаце чІоагІа терко ю кадраш кийчъяро, уж лоархІамегІарча моттигашка хьожаяра, дикагІбарий опыт балха юкъеяхьара.

Нох. Гайрбекова ший доклада тІа тхона критика йир ду леладеча боахамашка кхоачамбоацараш хиларах. Из нийса да. Ухх шера из кІезигденнад. Цу тайпара хьал оттар тоьаш доакъар ца хилар бахьан долаш. Бакъдар аьлча, ча-м дар, вошта, кофи ца дай, из жена дукха пайдане доацилга, Ухх шера доакъар шортта Іалашдара дика къахьийгад.

Партийни организаце хІанз терко ю вахкаш хола жу дукхагІа хилийтара. Назрански районе хьайбай боахам дукхагІа дегІабоалабара къаьстта дукхагІа уйла е еза.

Нох. Пожидаева белгалдоаккх, иза хьувкъаш йола «Узбекская белая», «Днепропетровская» яха хьажкІаш дукхагІа дІае езнлга. Уж дика хьийкъай Кирова цІерахча совхозе.

ДІахо юрта боахам дегІабоалабара де мел дезар лерга Назрански района берригача къахьегамхоша.

Дош ду Грозненски производственни управлене № 1 йолча совхоза директора нох. Смоктина. 1960 шера деиз 1963 шерага яхачаца, йоах из, детта доахан дегІадаьхад 25 процент, хІаьта хІара Іаттагара йоаккха шура дукхагІа хиннай 450 килограмм.

Ухх шера дукха халонаш хайна, аьл а, совхоза къахьегамхоша дика толамаш даьхад. Шура йохкара пиан тІехххоачашъяьй, планал соагІа 117 тонн шура елай. Детта доахан дебадаьд. Геттара кІезигдаьд Іаьсий доьнга.

Совхоза партийни организаце чІоаггІа къахьег болх вІаштІехьбаккхара. Ухх шера партийни бюрос 6-за дийцар общественни хьайбаш дебадара а цар продуктивность лакхъяра а дош. ХІара квартале социалистически яхь итогаш ю, дІахо де дезараш белгалдоах.

Болха пайда бола материальни безам совбаккхара принципах. Из оаха шерра балха юкъехуть. Ахча соагІаташ тийшд дукхача доярашта, скотникашта, Іаьсий леладерашта.

Юртбоахамо специалисташа чІоаггІа терко ю хьайбай боахаме кердадир юкъедахьара. Баха хІанз дІайола комбинированни силос, витаминаш тохаш.

Нийта карагІдаьннад моаьа, цхьан шера уж толамаш дола аьнна тхоашта хьаттача, оаха аьа: «Керттердар да доакъарий база Іалашъяр, доахан дика деттар, вах нийса дІаоттабар».

Пайдане да судана дІаер.

Бакъда, кхоачамбоацараш а да балха юкъе. Ерригача торонех пайда да эцаш оаха. Цу гІулакха уйла ей да дІахо.

Нох. Смоктина белгалдаьккхар совхозе хал чуболх цІенош дукхагІа хьалдара терко е езилга. ЛертІа терко ца тІашлений организацеша совхозе хьахьеш латта гІилашен сингагІа йистехара.

Шелковски производственни управлене начальника нох. Самарско белгалдаьккхар, ухх шера района колхозий балха юкъе дукха кхоачамбоацараш хилар. Хьайбай боахаме дукхаьа дуах дІаладара план мара кхоачашъяьц. Цун керттера бахьан да доакъарий база ледара хилар. Тхона цхьан шера эш 75—80 эзар тонн гІома доакъар. Бакъда, тха торонаш яц 30—37 эзар тонн мара доакъар кийчде. ТоьІал цонаш яц тха. Оаха дукхагІа кийчъю силос. Нагахьа санна оаха 50 эзар тонн силос кийчъяьхье, ухх шера кийчъяьй 80 эзар тонн. ТІадоагІача шера оаха лаьрхІад шортта лоаррига судажен дІае. Цул соагІа, хьайкІам дІановрйола 17 механизированни апене вІашагІъеллай.

Ала деза лазараш хулаш дукха доахан, из доала. Цу гІулакха тхона новкъостал эш.

Нох. Самарске аьлар, гІынарча дьтІенашка ахха дахкха дІаккхула деза жа. Из чІоагІа пайдане да. Шелковски районе дика хьалаш дац оалхазараш дебадара. Цудукьа оалхазараш кІошагІа леладича бакъахьа да.

Шелковски производственни управлене боахамашка соахкарчул дикагІа кийчо яьй Іанга. Ала йиш я хьайбашта дикагІа Іа доаккхаргдолга. Района къахьегамхоша беррига низ тІабохийтаргба хьайбай продукци дукхагІа яккхара.

Тха совхозо, аьлар «Алханчуртский» совхоза директора нох. Лъянова, паччахьалкхента дуах дІаладара шера план кхоачашъяьй 150 процент. 3360 тонн дуах дехкад паччахьалкхента, хІаьта декабрь бетта кхы а 600 центнер дехкаргда. Денна бусен 490 грамм дуах тІаккхет хІара хьайбанна.

Геттара дика хьаьлег №3 йолча отделене коллективо. Цига деннен бусен хьайбанна дуах тІаккхетийтара шера план хІанзе кхоачашъяьй 172 процент. Дика къахьет хьакхарч лелечоя нох. Федотова, Дачнева, [illegible].

Дика кийчо яьй хьайбашка Іа доаккхийтара. Ухх шера соахка сенна, силос дІасалай базашта юкхе, хьайбашна из дІагІа а укхаш маргІолаш. Йол а тІазакд. 24 эзар тонн силос кийчъяьй планах 17 эзар тонн мара йоацача, 2 эзар тонн йол кийчъяьй 1500 тонна нетта.

Тха совхоза ухх шера дукха пайда баьб, 1965 шера тха торо хургьа баьча пайдах боахам дІахо шерьба, къаьстта хьайбашта капитальни гІишлош хьалъе.

Нох. Лъянова къаьстта белгалдаьлар ухх тайпара дешаш. ШоллагІа шу да совхозе газофикаци йилла йолаьь, цхьабакъда йистелаа гьальна я из. Лаххерчен лохерчен Ачалкхе электрификаци юллаш я «Каэлектроэнерге». Бакъда, цхьаьнха юрта а йилла льннац. Ииттта ледара латт булаш а.

«Алханчуртский» совхоза къахьегамхоша дІахо кхоачашде лерІ доккхий дехкараш. Шеко яц, цар уж массаза а сенна, толамца кхоачашдергхиларах аьлар нох. Лъянова ший къамаьла йистедоалаш.

Нохмай - Юрта производственни управленерча Орджоникидзе цІерахча колхоза председателя нох. Хусейханов аьлар:

— Дукха хьаттаи зап тха колхозе. Ухх шера оаха дукха гІулакхаш вІаштІехьдаьхад колхоз пайда луш хилийтара. ХІанзе гуйалдьннад ерригача фурча торонех пайда яйнача, из гІулакх кхоачашдулургдолаш долга. План кхоачашъю оаха. Колхозе дукхагІбар хьайбай боахами бешамаш а. Дика пайда эн оаха альпийски дьегІенах. Ухх шера 320 бежан хилар тха цига. Деннен бусен 700 грамм дуах тІаккхетар хІаранена. Цудухьа планах 320 центнер мара йоацача тха торо хилар 400 центнер дуах доха. Цул соагІа 90 бежан деба а дир.

20 гектар бешамаш дІайийнай оаха.

Дукха къахьийгад доакъар кийчдара а. Кийчдаь доакъар хьатІазал хьайбашна Іа доаккхаргдолча неттахьа [illegible].

Бакъда, дукха да дІахо да дезараш. Цу хьакъекьа тхона чІоагІа новкъостал эш.

Тха колхозхоша ию кхобергбац дІахо колхоза экономика лакхъяра, хастта боахам хьалха латтарий кугІарашта бакхара.

«Сельхозтехника» объединене начальника нох. Ашановс ию къамьал доаш даьстта терхам тІабахийтар хьайбай фермашта механизаци яра дешо.

Из гІулакх республико геттара ледара латт, аьлар цо. Фуд керттера бахьан? Колхозашкен совхозашкен «ёлочка» а, нитта кхьйола а доахан детта агрегаташ оттаелаьрхІадар. Дукхьаь ухх шера мара вІаштІехьдалийнар уж балхаш кхоачашде. Механизмаш тоьацар.

Цхьайолча моттигашка механизаци чІоагІа во лелаш. Масала, колхозашкен совхозашкен 262 доахан детта установка я, хІаьта царех болх беш 89 мара яц. «Елочка» яхача 65-наьа оах беш ярш геттара кІезига я. Геттара кІезига пайда эц доакъар дІатехалча механизмех.

Из болх дІенхашта тоабе беза. Цу гІулакха бехке я «Сельхозтехника» а. Бакъда, юххьанарча партийни организацеша лертІа йоакхо яц цу балха. Бизза пайда эца беза доахан деттача оборудованех.

Къамбосеца - ХІишай республика юртбоахама института жа леладара болча кафедра заведующе, юртбоахама Іилмай кандидата нох. Ериева дийцар лоамашкарча дьегІений торонех. Шун лоамаш аьлар цо, из Іалаьмате йоакха гано я. Дукха дьегІенаш я пайда ца эцаш дІаш. Хьалха торонаш мел йоккхий я. Тохкамашка хьагойт, лоамашка аьхан 5 бетта цхьан гектара тІа 5—6 устагІа кхаба йиш йолга. Нагахьа санна лоамашкарча дьегІенашка хий декхаш хилча, бьацовгІаш 62 процент дукхагІа кул хьалхарча шера, шоллагІча шера — 180 процент, кхоалагІча — 452 процент. Нагахьа санна удобренеш йоккхе хьувкъаи лакхлу 670 процент.

Шоана гуча тайпара, торонаш йоккхий я. Оаш ала тарлу, Іай никъа кхоаборгда аьа? Цунна уйла е еза. Сона хетачох, ухх тайпара дакаькъаш: эгара хьалха, дебаде деза битІала хьолаш боа тха доаккха жа. Нагахьа санна, 80 процент доакхаш доа жа хилча, торо хургья дукха тха дакхха а, хІаьта цІунтой дукха дІатеда а. ТІаккха лоамашка Іа даккха дусаргдац дахка жа кІезиг-дукха Іоахарййн мара: шоллагІа, буруйни дьегІенашта интенсификаци е еза; кхоалагІа лоамашка 18 процент хиллал доза лаьттнашкаь дада. Цига дерригача шера ла доаццаде йиш я. Цул соагІа, лоамашка йол хьакха эза. Цу гІулакха дика я болгарски йол хьекха машинаш.

Тха Іилмахой массаза а [illegible] хургба шоана новкъостал де.

Трибуна тІа воал КПСС обкома секретарь нох. Чахкиев. Цо белгалдоаккх, хьайбай боахам дегІабоалабара ухх шера республика партийни организацеша чІоагІа къахьийта хилар. Дукхача боахамаша толамца кхоачашду социалистически дехкараш. Дика толамаш даьхад Сунженски, Грозненски, Шелковски производственни управленей боахамаша. Бакъда, белгалдаккха дезаш да цхьайолча производственни управленей, калхозий, совхозий кулгалхоша, юххьанарча партийни организацеша лертІа болх вІаштІехьбаккха ца хилар.

Геттара во латт хьайбай боахамашка кадраш лархаран дІауйттаярен болх. Хьайбай фермай заведующеи, бригадираш дукхагІбараш специальни образовани йоацаш ба.

Республика цхьайолча колхозий, совхозий фермашка болх беш кІезига ба коммунисташ. Масала, Урус-Мартана, Наьсарен районашка геттара ледара латт из гІулакх.

Кадраш кийчъярен уж балха нийса дІауйттаярен балха, нахадаш йийхо е дехкарийла а партийни, комсомольски организацешта, юртбоахами органаш. Фермашка балха хьожабе беза дикагІбола специалисташ, коммунисташ, комсомольцаш. ХІара колхоза, совхоза, отделене, бригада, ферма кулгалхочун бехктокхам лакхбе беза. Болх вІаштІехьбаккха ца хоаш бола кулгалхой дІабаха беза, Цуна метта дІауйттабе беза толамагІа бола специалисташ.

Республика чІоаггІа ледара латт хьайбай продукташ яхара гІулакх. Масала, 18 процент мара дукхагІа хилац 6 шера йоаккха шура. Кхы а йогІа латт тхь доаккхилга. Ледара дегІадоагІа дуах доаккхилга а.

Кхоачамбоацараш хилара керттера бахьан да детта доахан дебар ца дар, доакъарий база Іалаш ца яр. Шортта хиъашта тоабе беза доакъар кийчдара болх, къаьстта терко е еза хІара гектара хІара дукхагІа доакъар дахкара.

Партийни комитеташа, юртбоахама продукташ ахарен кийчъярен министерства лертІа кулгалдаш доакъар кийчдара балха. Цхьаккха моттиг яц из болх тесса лелабарах цхьаккха боахама кулгалхо бехктокхаме эза.

Доакъарий база чІоагІъеш керттера теркам тІабахийта беза хиш дехкачча лаьтта хьажкІаш кхедра. Вай дехкарийла да хІара гектара тІара 40—50 центнер фуаьтьхай 400—500 центнер гІадамаш тІехьа моша хьажкІаш яха. Из дехкар кхоачашдара ерригга торонаш я вайга.

Йоккха торо я доаккх дьегІенаш. Цхьайолча производственни управленей, колхозий, совхозий кулгалхоша лертІа пайда эцац царех. Гига доламча хьайбашта тоьал тух телан, уж хина Іалашдаш. Йоалчаи йолча хана чулохка кхоаленаш [illegible].

Іаьламете боккха лоархІам болаш гІулакх да хьайбай боахаме комплексни механизаци яр. Из болх чІоагІа ледара латт. Дахо из мегаргдац из гІулакх. Механизаци ярга хьежа мара лакхлургьяц къахьегама оасарло. Совхозий, колхозий кулгалхой, производственни управлений начальникаш, «Сельхозтехника» объединени дехкарийла а хьайбай боахаме механизаци яра болх цІенхашта тоабе.

Геттара во пайда эц йолаш йолча техниках. Из мегаргдий ухх тайпара гІулакх. «Горец» яхача совхоза фермашка деррига балдаш кулгашца ду. Бакъда, цига латташ доахан детта е установка я.

Цхьа цу соагІа за я парте обкома бюрос Министрий Советон «Республика тІехьаесача колхозийн совхозийн экономика лакхъяра мероприятех» бола соцам тІайийна. Бакъда, хІанз я делащ за тІехьадуса боахамаш. Из болх дІахо тоабара вахаддаш терко е еза, ХІара боахаме вІаштІехьаьжа еза хоадамбоаллаш йола мероприятеш. Юртбоахама къахьегамхоша юкъе шерра социалистически яхь йоаржие еза хьалхашка латта дехкараш кхоачашдара. Беррига низ тІабахийта беза хьайбай продукташ совъяхара, шерра балха юкъеяхьа еза дикагІбарий опыт.

КЕРДА АТОМНИ СТАНЦИ БОЛХ БЕ ЙОЛАЕННАЙ

Николай СИНЕВ,
техническени Iилмий доктор, СССР атомни энергех пайда эцаре йолчу Пачхьалкхан комитета председатела заместитель.

Воронеж ялача городе 50 километр гахьа Iаьржача латтан вена нашта юкъе, Тихи Дон ялача хи йистте хьалъяьлча Ново-Воронежски атомни электростанце луш йолчу электрически энерге хьалхара миллионаш киловаттан юкъеялай СССР европейски территоре энергосета. Болх хIа а болабаь, проектни нагрузкана дIайIаккхургйолаш я 210 эзар киловатт электрически ниэ бола станце хьалхара блок. Цу пхьан ханна хьалъеш латт цуьн ю шолгIа (боарамга диллача) йолчу реакторо 365 эзар киловатт лургйола шолгIа блок а.

Ново-Воронежскии Белоярскии (1964-ча шера апрель бутт чаккхбоаллаш хьалхара блок болх бе йолаенна йолчу) атомни электростанцей хьалхара блокаш Советски Союзе йоккхача атомни энергетика фоппостек тарра хIамаш я.

Боккха низ бола реакторащ а йоЪаш массех чайп-тайнара блокащ укх гаргарча шерашка хьалъяро йиш хулийтаръя экономически рентабельни йолча атомни электростанций (АЭС) керттера прототипаш комплексно кийчъе, дуьхь-дуьхьа инженерния производственни опыт караерзае, дIахо йолача хана АЭС-аш хьалъяра йоккха программа кхочушъяра эксплуатационни кадраш практически кийчъяра ларх йолла. Кийчъеш а йоашхеш а я геттара йоккхийча атомни электростанцей проекташ. 500 эзар киловатт сонгIа электрически ниэ бола реакторащ йола блокаш хургья цига.

Вай мехка европейски дакъа тIа хьалъеш йолча вай ханарча йоккхийча теплови кIора электростанцеща конкуренци лелае могаргдолаш хулаш латт топлови а сихача нейтроний а нийтта боккха низ болча реакторий блокий экономически хьокхамаш.

Сенах латт Ново-Воронежски атомни электростанце хьалхара блок?

ХIара АЭС-а дог — из реактор я. Водо-водяной оалаш я Ново-Воронежске оттаяь реактор. 100—110 атмосфер йолча давленех болх беш я из. Цiена дистиллированни хий да цига нейтронаш шортъер а йоЪхал тIаккхудьер а, уран 235 атомаш въхьху цепной реакци хулача хана хьахула йоЪхал дIайоахар а. КIовигIа обогащении долча урана окиса кепехьара 44 тонн гаргга доха уранови довгор дIайийсдаь 30 эзар йиттъача циркониеви турбашка, уш турбаш я цхь са болча 349 кассеташка. Из я реактора активни зона олар. Лаккхьара IотIахьежача из тара я шиъ ахи метр лакхал а долаш, кхо метр диаметр а йолаш болча гом чу йоаккхача Iалаьмате йоккхача меча улхашта. Реактора корпуса чу латтача болатъ «тускар» чу оттаяй уж «ухкаш». Реактора болата корпус ше — из я чухьара диаметр 4 метр гаргга а йолаш, лоадама хIама ца вашаш 12 метр лакхал а делаш йола уникальни сосуд. ТIера ногIар доалаш 170 тонн дозал да цуьн. Лаккхара нейтронаш гаммаоблучительнаш, бIаь атмосфера давлени, 270 градусага кхоачаш йоЪхали йолча хьаланха дукхача шерашка болх бергболаш хьаьъ я из. Селла хала балха хьалий лоалуш хола болат хьадаьча советски металлургийн технологийн боккха толам балар да из хьаьр

Активни зона а тIехь шийна чухь мел йолча хIаманца ээача 400 тонн сонгIа дозал да реактора. 80 тонн хулача дезача ногIарца герметично дIакъовлаш я реактора корпус. Цу ногIавах чакхъьккха я компенсирующии йоЪхал лоаттаеча кассеташа вIашагIъехха 31 регулирующи стержени нейтронаш чуувзача авторийни защита 6 стержени.

Ах метр диаметр а йолаш 6 чудоалачеш 6 арадоалачеш патрубкашка гIолла хьачу а ух ара а ух хьалхарча контура хий, цу контуре реактора активни зонера дIалестаю йоЪхал, цо из йоЪхал хIател шолгIача контура хига. ШоллагIача контуре хий кхехк турбинашта тIаухха 33 атмосфер йина бахьа пар хьа я беш.

Хьалхарча контура хий реакторах чаккхоалача хана радиоактивни хул, пухухьа атмосферах из ца алетийтара вша гIулакхаш дала ухказа. ШоллагIча контура хий а цунах хьахула турбинашта болх бу пар а вIалла а радиоактивни бац. хIаьта турбинни зал вIалла башха а из шоллагIа йолча тейхови электростанцей турбинни залах.

Боккха низ бола советски конструкцех хьаьа шиш тайпарара лах герметически насосо хIара гахьата хьалхарча контура реакторгех парогенераторгех гIолла дIалохийт 35000 кубически метр хий. ВIалла ца сецаш тешшамех болх беш хила еза уж насосаш массе хана а. Нагахьа санна реактор. обязно аьлча, — ерригача атомни станце доага дог дале, керттера циркуляционни насосаш реактора ший балха дог да. Цу насосий электрически двигателий конструкце бина тешам лу хьалхарча контура радиоактивни хий атмосфере дижарг не хилара. Из Iалашду электродвигатели статор йитаъгIа герметически юкъ а елла оттораж дIакъоастаь хиларца, хIаьта шийна юхье насоса крыльчатка а ерIа йола ротор хи чу кхестош а. Цун подшипникашта а из хий хьекх.

Кхестара ши сухал болаш я насосаш. МоллагIа а шхьа хIама лелтIара дахьна моттиг нийсъелча тешшамеча электропитание тIа а аьха, моттигга го а боахийташ, из шеклургдолаш. реактор чу гIолла хиха циркуляци е йиш йолаш я насосий двигателаш. Нитта аварийни гIулакх нийсделча автоматически болх сонийт реакторе.

Ново-Воронежски станце реактора дIамагIа бола вежарий ба «Ленин» ялача атомни ледокола реакторош, изр телаше балхаш лу цхи шу дахьнад. Кердача Iалаьмате йоккхача атомни реактора хIамигача моделий хьисане я уж. «Ленин» ялача ледокола реакторий хIаране 90 эзар киловатт теплови мощность я, хIаьта Ново-Воронежскичун — 760 эзар киловатт. Нагахьа санна ледокола реактора сахьата 120 тонн бикъа пар хьабеш йола ши парогенератор але, укхаза цхьан реакторана болх беш ялх парогенератор я, пар сахьата 1300 тонн гаргга бакъа пар хьабу.

Атомни электростанце Iалаьмате йоккха котельни летаеш яц. Мукх ваш йоацача дукхача турбашка гIолла дIаухийт 100 атмосфер давлени а йолаш, реактора йоЪхал лоаттаю пIийдаь хий.

Уж дерригаш — реактор а, насосаш а, парогенераторащ а, подшипках хьалхарча контура хий цIендарен система а совмача бетонни тIоацада дIакъайла да. царна централь ни блочни щита управлиенера (БЩУ) доал ду оператора. Котельнерча кочегара е машиниста меттел укхаза оператор ва. шоацIча хьале из хул лаьрххIа из гIулакх Iомадаь вола инженер-физик е инженер-электрик.

ВЩУ — из станце хьоа ба. Укхазара йолалийта а. тIахьожаш лоаттабе а. совцае а йиш я цуи ерригга керттера узлаш. Укхаза а смена начальникех дежурни инженера-электрикех балха моттиг а. Телефонни радиопереговорни бувзаме пульт юз атомни электростанце ерригача звенощца.

70000 киловатт ниэ бола 3 турбогенератор я Ново-Воронежски станце турбинни зала.

Станце проектировщикашта боккха тергам тIабахийтаб радиационни кхерамзле Iалашъяра. Радиоактивносте бIехдача хии пхьаь-паI грамм лаьтта, атмосфере, е канализаце гIоргйоацаш хьалаш хьаьзаъ. Из Iалашу хаддаиза болх беш йолча хий цIенлара системо. Нитта хьалий лаьрххIа вентиляцеи газ цIенъ[redacted] а.

МоллагIа йолча атомни установка а хуллача тайпара, лакхха вентиляционни турба я Ново-Воронежски атомни электростанце а. Станце цIенъоел 120 метр лакха айенна я из. Цунах цIаккха а кIур ахац. Лаьрхiа лутта а лутташ радиоактивни хIамаш дIайоахаш йохвеш а из.

Цуи бар миссел низ болаш йолча моллагIча станцега болх байтара лийнахь-бус 2000 тонн гаргга кIор боагабе безаргбар — бIарчча эшелон. Пхьан шераш ах шераш станцега биза болх байтара цIхьа чудотта эзерни доагор цхьа миллион тонн кIора нийсса да. Йзаел кIор боагабеш хиича дукхха километраш гонахье чулоацаш фе а моттиг а хадданза — лийнахь а бус а — бIехъергъар сенвисти газ уича оакъавцен кIураца. Из оагIув теркалъаь аьлча, массаза а цIенеи цхьалхен хул атомни станци.

Атомни энерге Курчатова цIерахча [Институто Iилман кулгал а доаттаеш кийчъаь я Ново-Воронежски] атомни электростанце реактора установка. Из хьалъяр а вIашагIъехьар а СССР энергетикаеи электрификацеи йолча Пачхьалкхен производственни Комитета вогIамаш я.

Ново-Воронежски АЭС-а хьалхара блок болх бе йолалийтаро а цул хьалхагIа дахьча, из хьалъярцех вIашагIйоллаарцех цхьаьна шера лелалдахьча болалийтара-лергIаккхара дахьча доаккхийча балхаша а йиш хиллийтар йоккха опыт Iоаеш дукха вах юкъеболагIа эксплуатационникий коллектив кхеен.

Шийна юкъе уникальни лр а Воронежа, дукха а специальни оборудовании кийчъеча, чоалхамера технологи карерзайнча мара хье йиш йоацача оборудовани хьеча. Ново-Воронежски атомни электростанци хьалъяра а болх бе йолалийтарца а кхаленна йола хала физически, инженерни, технологически проблемаш [redacted] Советски Союза дукхача Iилман проектни конструкторске - технологически коллективаша а предприятеша а.

Белоярски АЭС а санна, Ново-Воронежски атомни электростанце хьахьокх советски Iилмани техникан боарам лакха а говзал йоккха а хилар, мехка технически прогресса керда чоалханера комплексни лектараш хьоачашие цар низ кхоачаш хилар.

Белоярски АЭС а санна, Ново-Воронежски АЭС опытно-промышленни болх байта дIаенна СССР атомни энергех пайда эцара йолча Пачхьалкхен комитетага. Ново-Воронежски АЭС юкъеахийтай Союза европейски дакъа Едини энергетически системана. СССР европейски дакъа органически доагор дезa долаш йолча центре промышленни район элетроэнергена Iалашъяра дакъа доалаш я из.

Мехка топливно-энергетически баланса юкъе атомни электростанцеш (АЭС) яха керда дош юкъеахьа йиш йола а даьа деза а ха хьакхьчай. Дахо атомни электростанцеш хьалъяра а цаьга болх байтара а опыт хуркагIа не Iов, специальни реакторни оборудовани севийх арахецаргда вIаштIехьа не доал, укх гаргарча шерашка хьалъе лаьрхIа йола боккха низ бола керттера блокаш шиъ меу хаддазе совбуорба мехка европейски лакъаьча энергена Iалашъбана балансера атомни электростанцей доархIам, уж тIа-тIа дукхагIа хургъа цу балансе.

Краснодарски край. «Венцы-Заря» ялача специализированни йолча хьайбаш лелаеча совхозе болх беш я зооветеринарни техникум.

Ерригга дешара-кхетама процесс производствацца айхха ювзенна я. Лекцешка а лабораторешка а йийша знанеш фермашка еча практикаца чIоагIъю. Деша багIараша доахам деттарий, Iаьсий лелаярий, доахангa дьожарий дектараш кхоачащду, хила балхаш деш йолча машинаш тIа балхаш ду, дарбани профилактически мероприятеш дакъа лоац.

СУРТА ТIА (аьрдехьара аьттехьа): зоотехнически отделене 2-ча курсе деша багIарий группа Слепова Люба, Штеле Валентина, Пузикова Людмила, Кириленко Люба, Горбунова Людмила. Уж дика доархIаду деш[алий балхах].

Е. Шуленова сурт.
ТАСС фотохроника.

ПРОПИЛЕН — ХИМИЧЕСКИ ПРОМЫШЛЕННОСТА БЕДАЛ

Пропилен хьахул мехкдаьтта чаккхдоахача промышленноста газаш цIенъеча хана хьакхьастача отхода хьисапе.

Укх тIеххьарча ханнаца бенин даккхара пайда эцаш мара хиннаяц пропилен. ДукхагIа дола дакъа доага а дийя дIадоаккхар цун. ХIанз пропиленах пайда эц халкъа боахама чIоагIа доархIаме йола дукхха продукташ яхара. Пластически массаш, искусственни хьоаса, растворителаш, ахпродукташ санна йола дукхха синтетически материалаш хьеш йола керттера бедал я из.

Грознерча мехкдаьтта чакхдоахача заводашка доаккхача пропилена ларда тIа хьаннайй йоккхача химе йоккха предприяте — Грозненски химкомбинат. Цига пропиленах пайда эц фенола ацетона доаккхаш.

Фенола ацетона доаккхача производства болх бу 10 шу дахьад. Цу шерашка боккха болх бай коллективо боккха халкъа-боахаме доархIам бола продукци хьанда производстве карерзаеш цуи технологи органьякха тоаеш, хIаьта аьтта продукци дукхагIа арахецаш а.

Фенол лорде а долаш хьаа пластически массаш: машиний, самолетий оагIалаш, ихьмараш, лакаш, тиш ца лупи тата доацаш йола шестернеш хьаьре пайда эцаш йола текстолит яха материал; ретинакс — цунах пайда эц геттара массача машиний тормазашка, искусственни хьоасеи дукхха кхыйола искусственни материалаш хьаьра, оасарпа къовсам лоаттабара пайда эцаш йола гербицидаш арахецара.

Растворителя хьисапе пайда эц ацетонах искусственни ацетони дальри хьадеча, плексигласс яха медицине пайда эцаш йола материал хьеча. Из материал даьчей айтагIа а, болат санна сеттаи а, низта Iоакъа санна чакхса доагIаш а я.

Дукха ха яьалехьа Грозхимкомбинате хьалъергъа бедала меттел пайда эцаш пропилен а йолаш йола полипропилен, Полиэтилена таре йола из пластмасса шуй цхьайолча свойствашка дилаьча полиэтиленал толамагIа я.

Полипропиленах ер хIамаш йоЪхал дикагIа йоалуш а хул. Грозхимкомбинате хIанз йоаккхаш йолча полиэтиленах яьча хIамаел чIоагIагIа а я.

Полипропиленах пайда эц тайп-тайпара хIамаш хьаьра турбаш, цистернаш, пхьегIаш, пылесосаш, холодильникаш, химически продукташ чуоетта йоккхий вицасташ, хIамашта тIагIолла хьерчаю пленка, мебель, автомобилашта, чемоданашта тIадетта тхьаш, химически промышленноста эша фильтрохаш кийчдарга бола синтетически хьоаса. Пропиленах яь хIамаш мукх лах, шелаш лезаш хул йохьалац. Полипропиленах яьча турбаита новкъа яц кислоташ, щелочаш, минеральни ганарийи даьтташ, спирт санна лаш.

Пропиленах йоахача бахьанданча изоляционни свойствашка йиш хулийт лакха термостойкость а йолаш электроизоляционни покрытешта цунах пайда эца.

Велггада тамашаш гойт химе. Йоагае шера пайдана мичай аьнна хеташ йолча мехкдаьтта чакхдоахаш хьаьнлача газех хьаш болата, тхаяь, нитта кхы дIахорча хIамаиш меттел йолхаш йоала материалаш.

Г. ЕРМАКОВА.
Грозненски химически комбината техотдела йоаккхагIа йола инженер.

(АПН).

ХЬИНАР СОВДУВЛ

Коммунистически къахьегама сийлен цIи лелаеча «Горскнефть» НПУ промысла коллективо дика къахьегама толамаш доах укх шера. Московски предприяте болаш хьал а дайца экономически эффективность бахьаи къовсам лоаттабу тха промысла коллектив. 11 бетта мехкдаьттех газа локкхара план хаьал дукхха хьалха кхоачашьаь, хIаьта арахийцача продукце ликал лаах а лаь. Къахьегама дика толамаш дазарах октябрь бетта парте МагIаьбика горкома, горисполкома, «Горскнефть» НПУ карара-хара тела Iе байраккхаш елар тха промысла коллективана.

Укх шера ноябрь бетта дакъа мехкдаьтта шоазже газ — 4,5-ээен дукхагIа я дIадахача шера ноябрь бетта лекхачул. Укх шера къахьегама оасарле лакхъенна планае сонгIа 10 процент, хIаьта арахенача продукцега дIабола мах 4,6 процент лекбаннаб. Цо торо хилийтай пачхьалкхена цига iIaь эзар гаргга соm дача кхехе.

Уж къахьегама толамаш доахача къаьтта дика къахьегарца белгалъяьнна я Е. М. Данилеца, М. Х. Хасиутдинова, А. Д. Нововчикова кулгалу бригадаш. Дика къахьегаш ба операторащ из. Лунченко, Матихин, Генаров, Уматгириев, кхыбараш.

Промысла коллективо дика къахьег продукци кIезигагIа йойтара. Дукха ха йоацаш цу дакъе НТО производственно-технически совещани хилар.

Кердадараш балха юкъехахьара балхаш хIама дIахо хьоа. Ер шу доладелча деш балха юкъейиньай 81 геолого-технологически мероприяти. Цу гIулакхо вIаштIехьалийтал планах лаьрхIачул иттаи эзараш тоннаш мехкдаьтта данкха. Декабрь бетта темпаш кхы тIа а лакхъеш къахьег оаха.

Д. ГАБАЕВ,
«Горскнефть» НПУ мехкдаьтта промысла заведующи.

Комсашта дика гIулакх ду

ХьагIадоагIача шера комсий хьувкъаи махулла лакхагIа хилийтар дукха хIанзе а дика кийчо ю Наурски производственни управлене «Калиновский» ялача комсаш делаеча совхоза къахьегамхоща. Комсаш тедаш, нийсеш, ийлла йолча кердараш дIайогIаш чаккхъякхах из гIулакх совхоза цхьоалгIчеи шоллагIчеи отделенешка. Гуйран балхаш деча дика хьахьийтар механизатораша М. Верзенкое, Н. Колликова, А. Алхазурова. Комсаш дIакъовлаш денна норма 150—180 процент кхоачаш ца ер Iацар царех механизатор.

Гуйран балхаш чакхдовла доахк кхоалагIча отделене а. Нигга комсаш а 400 гектара тIа. Нерех 350 гектар комсий дIакъайла яьннай. Юхейиса комсаш дIакъовлаш а кердаяраш дIайогIаш а бIаь сагI гаргга ва цу отделене. ХIара денна 25 гектара тIа чакхбоакх из болх.

Из болх беча дикагIа къахьег трактористаша Мишков Николая, Щукин Василе, Зайцев Николая, кхычар. Нормах цхи гектар дIакъовла езача цар денна бархI гектарага кхачалца дIакъовл.

Комсаш тедача хьинарегIа къахьег Зермина Раде, Куйдица Анкас, Васильевич Ивана, Игнатов Михаила. Шоай заданеш 150 процент кхоачашъю цар.

Дерригга гуйран балхаш укх денашка чакхдоакха харгиа «Калиновский» ялача совхоза.

М. МЕДАЕВ.

СУРТА ТIА: техник В. В. Семенов промышленни телевизионни установкана юхе.

А. Зенина сурт.
ТАСС фотохроника.

Дукха ха йоацаш Нововоронежски АЭС-е болх бе йолалийтай 210 эзар киловатт электрически ниэ бола хьалхара блок.

Хьалхе йолалъа 365 эзар киловатт ниэ бола шоллагIа блок.

РУРА САГОТОНИЙ ДЕНОШ

«Хьалий барометро дуIа доагIаргда йоах» — иштта доацх малхбузенгерманески газеташа Рурея Саареи кхерин-кIора бассейнашка тахан этта хьал. Дортмунде, Реклинг-Хаузене, Гельзенкирхене, Вальтропе, Марле, Херне, яьча городашка протеста митингаши демонстрацешш ю горнякаша правительстван предпринимателашеи цхьаьна Малхбузен Германе кхерин-кIора промышленноста дакъе лелаеча политикана духьала. Шахтераша дIадех кхапеш лаккдеттен дукхха шахташ дIа а къовлаш. хIаьта из бахьан долаш иттаи эзарашк горнякаш улицашка арахоьса а безаргболаш яь решенеш дIайоахилген.

Малхбузенгерманески шахтерашта тIаьтта хала хьал — ца эггара хьатра кIорен мехкдаьттан монополешна ямогга дукхагIа пайдаш дахар дуьхьа лира къовсам лоаттабарах хиилар а хIаьта иштта капиталистий хьашташ лорадеш йолча боннски правительства экономически политике лелаярах хьахиннар а.

ТIом чакхбаьннача тIехьагIарча шерашка Малхбузен Германе дукхагIа тIаккхаьа доладелар Гаргарча Малхбоален мехкашнара доагIа, англо-американски мехкдаьтта компанеша доахаш дола мехкдаьтта. Из мохкдаьтта лаккхарга дIабедаш бола мах геттара. кIезига хилара кIора юхе дукха а гIойленагIа хулийт из. Шерагара шу массаза доал мехкдаьтто, дарегIен аьттув болашагIен йола йоаго хIама из хиларах тарра, кIора тIехьашка боах. Мехкдаьтта кIора меттеи оттара гIулакх ше радиональни процесс я. Цхьабакъда, капитализмо хьалашин Iалаьмате дукха болхлой балхара дIабахаиза ца болаш хиларца юзаенни а ший деррига дозалца къахьегамхой фоартан тIа южаш а я из. Мехка беррига боахама эшарий хьакъехьа, болхлой хьаштий хьакъехьа хIаьта-вета а, еш йоакхо а йоацаш, кхераи-кIора промышленноста тIахьожаш лоаттабеш болча финансисташа гIойленагIа доархI цхьайола шахтаи дIакъовлар а шоай ахчаш «рентабельнагIа» йолча, нийсагIа аьлча, пайдаш дукхагIа лургда аьнна хеташ йолча предприятешка какийтар а. Итташ эзараш болча горнякашта бола а хулаш шахташ дIакъовлаш. Цуна йоаццача, «Ди андере цайтунг» ялача газето, — аьхха цхьа бахьан долаш да: производственни мощноста дика доккха дакъа чулестадара а мехкдаьттан газеи компанешка наза вIашагIйоллара а тIеэраьт политика лелаю хIанз массехк цу долаш хьайоагIа рурски концернаш вIалла юхасца а а ца кхетаи пайдашта тIаккхуш хилар.

Бокъонца мий нихъ болаш ца, буржуазни правительство хIана эттача хьаланта ше гIулакх деш йолча класса новкъостах де сихъенаш оарцагIъьнна а болхлошта оваьрий йоакхо ца еш а хилар. «Экономика тоаир» дукха аьнна бахьан а даьккха Малхбузен Германе правительства тIайийна нагахьа санна шоай шахташ, предпринимателашна дIакъовле царна йоккхий субсидеш тела лаьрхIа дола «Кхеран-кIора промышленностерча рационализацена гIо дара хьаьхехьарг закон», 1963 шера октябрь бетта чIоагIденнача цу законага хьежжа 25 марка тергъа шахтий дахьита дIакъовлаш йолча шахте шера боаккхача кIора хIара тоннах.

Укх шера 31 октябре шахташ дIакъовлара заявкаш яза еза тIеххьара ха чаккхъьянначул тIехьагIа гуцIдьлар ерригаш а дIайоахарий Iаьржача сискана юкъейнхьараш 36 шахта хилар. Царех ахкха 30 шахте шера йоаккхар, малхбузенгермански газеташа дахьча лоархIамех, 28 миллион тоннах кIезигагIа йоацаш а. Дерриге а чулоацаш аьлча, цу лоархIамех шуи дийи ца кIезиг-кIезига доаккхаш кхеранкIора промышленноста производственни мощностах кхоалагIа дакъа дIаккхарг дукха ца теэш 60000 сонгIа горнякаш балхара дIабохаргхилари. («Рационализаце хьакъехьарча законах» цу шахташка балхаш чулостаделле 1965 шера 31-ча августаи тIех ца доалаш дIадолазалеш кхаь шера чакхдьнна далеи дезаш да). ХIаьта беррига шахтераш шоай дезал а тIехьа дIалаьрхIача баха торе йоахача болхлоир кхераи болаш 200 эзар сонгIа сиг да. Цхьабакъда, цхьанна а тайпара цар бала болаш яц предприниматель, хIана аьлча, мий каниталиехь кердача, найна дукхагIа дуи долча, промышленноста дахьъага дIадохийтаи волча цо уйла яц мий рузкъа лебора мара. хIаьта цуина цхьаниха бала болаш дац мий цIенцеи поселкацеи вухьзенна вола шахтер дIахо йодача хана меттиг фуд ца хоаши торе йоацаш ацар.

Цхьабакъда, дIахо йолача хана дог гIоадала хIама доацаш бусаргбараш шахтера деза ба. Хьахилара кхари кIор балиарца, дукха вакашерци хьаьа шахтерий эсарэ дезаш хиларца дунзаленни йола бIарччаа поселкаш, городаш, промышленни районаш шахташ дIакъайлачул тIехьагIа бокъоння хIазах хиппачо районашта тара лаьттар кхераш бахьа я. Хьажалаш масала, йоаме бахьа кечбар кхерац болаш йолча руркски городех цхьан городера шахта бола хаьа иштта тIайийнар.

29-ча октябре Вальтроп ялача шахтерски городе дIахезар шахта дIакъовла аьнна компане решени хилар. Цу решене хьабир городе баха вах. 30-ча октябре чрезвычайни заседани е аьнна городской магистрат гулийр бургомистра Михальцитета, дел повестка тIа ахха цхьа пункт мара а йоацаш: «Вальтроп» яха шахта дIакъовлар». Заседане массаза раьда а волаш тIийцар белгатаа аьлча, укх тайпара дунзаш йола резолюци: «...итташ шерашка городе шхьамараш болаш а цул экономика лоархIамера фактер йолаш я лаьттай «Вальтроп» яха шахта. Шахта дIакъовлар дукхха бIаьш болча горнякий дезалий къахьегама гIулакхийи вахаре оадаа тийда ца Iеш, геттара халача хьала тIа оттадергда городе экономически гIуллакхаш а...».

ШоллагIча дийнахь дукхха вахараш болча аьлха митинг хилар. Цига къамаьл деш, шахта производствени совета председатель Лангдовске аьлар, «городе районе предприятеи ца балхара дIабахьа шахтераш балха дIаоца вIаштIехьа а болаш. Тахьа хье район хургъа Вальтропах...».

Цхьабакъда, цу долача хIамаи кIезига сагото ю капиталистъиа. Шахташ дIакъовларах цхьа оагIув мара гац царна — пайдаш лоахаргдоаа керда хьоаа. Масала, Марль ялача горозера «Брассерт» яха шахта, газеташа деча тешалах, «Рейнштальк» ялача компане нихалаша «концерна дикагIа йола шахта» елаш яр. Цхьабакъда, цун лаьтта хадлаш хар шахта дIакъовларо шоашта цу сахьате хуш дола 50 миллион марка хиллал дола ахча да (дагадохкарах аьлча, правительства налога хьисапе бахача нахагара гулдеш долча ахчандара телаш дола), предприяте болх беш хинча дарна шера хуш бола пайда миллион маркал кIезига дукхагIа мара боацача» мете. «Ве коммерсантий хургдар вайх», — шеш йоацачех аьлар цу хьакъехьа «Рейншталь» ялача компане директора Фите, — нагахьа санна правительства йоашта хуш дола ахча хьалца ца тугаш вай Iийча». «Премеш ялах, налогаш тIерахарах. дIахела долча кхыча ахчах цукъабдарах производственни помещении хьахьта участки йоахарах шахтай дахьна дерригга а. «Ди андере цайтунг» ялача газето дахьча доархIамех, шахташ дIакъовларах эза лерхIам йола ахча 1,2 миллиард марка я».

Шахтерча халача хьалех Рура магнаташа пайда эц царех балхлой профсоюзашта низ беш йоле средство а оаш. Нитта цар, масала, хуьа ха йоацаш кердача тарифни соглашеней хьакъехьара переговораш еча хана. ГIулакх иштта аьнна, горноруди промышленностерча алапе хьакъехьа яьча къаьнарча тарифни соглашеней ха 1 ноябре тIехъьяннай. Вахара мах даим лаккхуш хиларца дунзаленна ФРТ горнякий профсоюзо законе хьайийхар кердача тарифни соглашене тIа алапа 9 процент лакхде оттаделга. Укх шера октябрен ноябрен шин бетта кхоана переговораш яьй кердача таовфай хьакъехьа предпринимателий объединене — «Рура горноруди предприятий союзен» горнякий профсоюза правлени викалашта юкъе. ХIаьта рурски концернай викалаца кхоаше а вакъахьехар переговораш, дукха цин боацаш горнякий алапи 2,5 процент мара лаккхде раьза ца хулаш кхы а шахташ дIакъовлага яхаш кхераш тIатусаш. Нитта хьал еттар бахьан долаш горнякий профсоюза правлено решени тIайийцар забастовка яра кийча бай хьелаш укх гаргарча хана профсоюза беррига членашка хаьтуа чакхьял аьнна.

Цу долача хIамаша кхы а чIоагIагIа кхохийту из доацаш а оаденна латта Рура Саарера гIулакхаш. Горнякашна хьахкайдерча лозунгашеи цар выступленешеи хьахьохк, лелача событей ваIан къахьегамхоша дика кхетадеш хилар. «Наьхаш тешхарий ахча ма дохийтадда шахташ дIакъовларга!», «Социализаци яра мара хьайбавхаргьан горни промышленность!» — дIадех цар. «Хьалари цIийнеи цIа дахкаддай вай, горнякаша, эсапонкана (Малхбузен Германе), — аьлар «Король Людвиг» ялача шахта митинге болхлой лидерах цхьанне Август Бенге. — Цхьабакъда, баркал алари гIулакх доацараш меттел вайна хилар лоацаь балха дIа, лодаь алапеш дIакъайлам шахташ». Массане а раьза хинна деттаи тIоэраш а долаш цо дIадийкар, «горни промышленность, юххера а, Рурера гIурт дIабакххар духьа, пачхалкхен доалахьа йохийтилга.

Лахерча профсоюзни организацешна чIоагIа могадеш да забастовкаш яргеи тоттадеииа протестаца Боннаьа тIадолаьдалара кийчо аргех деш дола тIахьехамаш. Дукхача малхбузенгермански лаьттай профсоюзни организацей викалаша, болхошта мутIахьа а болаш, хьалоац рурски саарски шахтераш, дош деннад, нагахьа санна забастовка хуле, материальни новкъостал де, аьнна.

Укх деношка Германе Коммунистически парте тIахьехам бир ФРТ правительствах монополешеи цхьана лелаеча гIулакхашта духьала лоаттабеча къовсаме профсоюзий беррига члений, социал-демократий, коммунистий, ХДС члений, парте боацарий гIулакхьан цхьоагIонца чакхдахара. «Дукха кIора шахташ дIакъовлара промышленникаша чакхдоакха гIулакхаш боннски правительства хьаллоацаш хиларе, — КПГ кулгалхоех цхьанне радио чу гIолла Рурски областе бахача нахага дахча кхайкарлла тIа хьахьехь, правительство миллионерийи миллиардерийи исполнительни комитет хилар а царна шоай пайдаш лахеи совдахеи новкъостал деш хилар а».

А. РАЧКОВ.
(ТАСС).

Дозанал дехьара

КХЕРАМЗЛЕН СОВЕТА ЗАСЕДАНИ

НЬЮ-ЙОРК, 3 декабрь. (ТАСС-а спец. корр.). Кхерамзлен Совета дийнахьарча заседане Сире викала Рафик аль-Ашас белгалдаьккхар, кхьметтех хІана, машар хиннача сирийско-израильски дозанон тІа 13-ча ноябре гера вІашна а деттаи хиннача довнага Совет хьоьца йолча хана а, провокацеш ютаи яц Израиль демилитаризованни зоне. Эль-Ашна раьза хилар, Марокко, Чехословаке, СССР викалаша Совете хьаккхайкаьча позицеша, цо чІогІа критика йир сирийски территорена сигалара дов чуларах Израиль Совето бехке яра дуьхьал вальначa английски делегата.

Сирийски делегата тІеххьа къамел дьача Эдлай Стивенсона (США) цхьан доска тІа оттаву агрессор а агрессора жертва а.

13-ча ноябре хиина дов це дуьцаш, М. Комая — (Израиль) агрессораш да аьлар Іарбийн мехкаш, цо хьакхайкадир, Израило е ноябрьски инцидент бахьан доладш е Іарбийн-израильски мукъера гІуллакхаш ба хьан долаш а Израиль бехктохаме ца хилар.

Цхьакха заседани хургйола ю Совета председатели къьстта хьакхайкадерда.

Голдуотеровцаш ка луш бац

НЬЮ-ЙОРК, 4 декабрь. (ТАСС). «Шоай гІулакх довзаш болча» республиканцаша дуьхьалъотта безам болаш ба голдуотерцаш партена кулгалдар дуьхьа лоаттабеча къовсаме. Юххьанцара, Президентски хоржамашка Голдуотер чІоагІа ийшачул тІехьагІа, хеталора, шоай гІулакх довзаш бариj аьттув барт-ба-хк ультраьаттехьарбараш парте аппарата доала тІера кховса вьнна. Хоржамашка чаах ца воалаш вискачул тІехьагІа Голдуотер партена юкъе корта а болаш долча гІулакха тІа лийсенна да хиларах (белгаларча хьал долча гІозарашкахьарча гІо-новкъосталах цІенвенна вальна веце а), шоай гІулакх деваш барантен ультраьаттехьарчарнен юкъера къовсам ярбелар аризонски сенатора оттаваьча республикански парте Къаман комитета председатела Дин Бэрч къуцаш.

Дукхахча гІорбаьнача республикански дехтелаша — губернаторашa, сенаторашa, конгрессменаша — дІадийхар Бэрч гІулакхера дІавоакхийта. Цхьабакъда, укх тІеххьарча кІираша хьаьокхачох, цкъа дуьхьала ца эттача за яла безам болаш бац ультраьаттехьарбараш. Феникс (Аризона) яхача городерча ший вахе салоІаш хиинaчух тІехьагІа, селхан, Вашингтоне кхаьча Голдуотер Бэрчаца дагаволаш хилар. Цига вІашагІкхийттачул тІехьагІа Голдуотера корреспонденташка аьлар, шоай гІулакх довзаш болча республиканций «вІашгІехьдаргдац Бэрч араккоса», хІана аьлча «парте къаман Комитете кхоачам хилаза гоносаш» яц цар. «Цхьанне а лоархІамашта юкъера даккха йиш яц,— аьлар Голдуотера тІатувсаш кхераш а болаш — сона тІехьа 24 миллион американца кхадж тесса хилар».

Кхоана Дэнвер яхача городе (Колорадо яха штат) хьаьхи губернаторий - республиканций вессипаце конференци, хІаьта цул балха юкъе дакъа лоацаш хургба, Нью-Йорк яхача штата губернатор Рокфеллер, Мичиган яхача штата губернатор Ромни, Пенсильвания яхача штата губернатор Скрентон салха бола Голдуотера соперникаш. Шин дийнахьа хиннача совещане лерхІаш хиина керттердар—республикански партена дохк дар дуьхьа болаьча къовсамах хьалхагІа нисаш дІаийсдар. Хадаш бола къовсам оттаргба 22 — 23 январе республикански парте Къаман комитет Чикаго гулъенначa хана.

КІайча наемникий оакхарал

БОНН, 2 декабрь. (ТАСС). Стенлийлерча «Дер шпигель» яхача журнала корреспондентo журнала тІа статья дагьей, ший чулоацамга диллача, конголезски повстанцийн революционни болам хардбе безам болаш йола. Цхьабакъда, цу статьях эггара хьалха, цул авторега хьаьта хІама а доацаш, кІайча наемникий къиза оакхарал гучадоаккхаш дола документ хул.

Журнала тІа заьха сурташ дагвенача повстанца дакъа уля лаьтта, тІехьлинахьа хьаьвдаь кулгаш а долаш, радиатора тІа оттаь конголезца керта туттий а йолаш йола джип еттаьш дов ду кІайча наемнико. Чомбе салташа цхьана Стенливиле чувоагІа Мумендей. Цо хьаьвоух салтех цхьанне воагІаппехьа а интенат теха 13 шу даьнна кІаьнк мел кадай лоажаво. «ГІаьна доацнаш дагІача цІанокх цхьанне чу, — аьлу журналиста. — къонача интежник 25 дакъа укх, хІаьта царех нийсса ахаш воагадь яь».

ДІало дуьн цо. Чомбе кІайча салташа цу кагийча наха миита тыІазар дир. Кагирхой барттхадаш а дь цІагІа чубенна хинваб. «ЦІагІара цІагІа лелхабора оаха уж, — дувцар кІайча лейтенанто статьей автора. — Царех цхьабаьнаш дов юха де безам болаш хинвабар. Кагирхой кухне чу а бехка, поменщенна бенкаш тІа а дахийта хьаллотайнр. Кхоь вала венанаво, цхьабакъда, цига автоматчикаша меттакьы теха боабир».

Къахеташ яхар фий хохш бец наемникаш, яхаш хаьу журналиста. Шоаш зегабуам беча ІаьржаІоха царашца къамаьл дуьйла дІаьлдаш Чомбе къулбехьенафрикански вальзийски легионераша. «Оаха геттара атта цхьалха доакх царцара вар,—йоах ландскнехтех цхьанне. — Со Родезера ва, сона а гоама ба Іаьржа цІока дарашъ». Мумендея дІахо йоахар: повстанна корта тІехкаш тІара дуах хьакъастталаа кхехкабаь цхьа къулбехьенафрикански салте вийнар сона. Повстанций кертa тутеш трофей хьисане ший джепа тІа йотІаш хиннай лейтенанта.

ДІАХО А РЕПРЕССЕШ ЛЕЛАЮ

БУЭНОС-АЙРЕС, 4 декабрь. (ТАСС). Полице управлене магийтанзар Аргентина Коммунистически парте Центральни Комитето мехка партийни организацешкарча делегацеша дакъа а лоацаш шерра совещани елга. Цунца цо чІоагІа толхайир дукха ха йоацаш Компартеген кхыча демократически организацешнем шоай гІулакхаш ца леладайташ дола законашни декреташи дІадахара хьакъехьа аь хинна решени. Цунна дуввадения протеста заявлени яепа теха арахьккай Компарте.

ПАТРИОТАШТА ДЕННА СОВГІАТАШ

ХАНОЙ, 4 декабрь. (ТАСС). Къулбехьен Вьетнам мукъаьлкхара Къаман фронта ЦК-ас а кортамукъалех эскара герзашцарча низий штаба а аьча решенех орденаш еннай Бьен Хоа яхача аэродрома майра налет еча дакъа лоацаш хиннача Къулбехьен Вьетнам мукъаьлкхара эскара подразделенешта.

Кортамукъалех эскара командоване дьача лоархІамех, из операци чакхйоаккхача хана йоха а лаь тахха а лаь 59 самолет, американски тІема гІулакхаш тІара нахах чоевааш яь а вийна а 293 саг ва.

СовгІаташ дІалуш перемони хилар мукъаьлча районех цхьан районе.

БОМБАШ ЧУЕТТА КИЙЧЛУШ БА...

НЬЮ-ЙОРК, 4 декабрь. (ТАСС). Дукхахча белгаленанна тешам ду, фецара еш йола налеташ Къулбехьен Вьетнама доазонел арахара хьакъехьара решени тІайнца льнна хилара яхаш хоам бу Сайгоневера АП яхача американски агентства корреспондента Малькольм Браунa. Къулбехьен Вьетнама доазонел арахьарча «коммуникацешта фецара налеташ яр,—из дин хана яь хьежаш нара хаттац, яхаш белгалдоаккх корреспондента. Сайгоне дувц йоах, Брауна, бомбаш чуеттаргьа «вьетнамски экипажашта улув американски летчикаш а болаш йолча Къулбехьен Вьетнама самолеташь». Корреспондента яхачох, «Индокитая моллагІча а районе» бомбаш чуеттаьургйола дукхха турбовинтови бомбардировщикаш я Къулбехьен Вьетнама фецарча тІема низий. Американски инарал Тайлор, йоах корреспондента, Вашингтонера сихагІа юхакхачарга сатувсаш я сайгонски правительство.

Юххера а Брауна хоам бу: «Тайлор Вашингтонера юхавоагІаргва низ бола фецара тІема низаш Къулбехьен Вьетнама доазонел арахьарча объекташта тІаделзадара пойнечош а йолаш, аьнна хетаи цо Сайгоне».

Швеци. Дукхха а къулбехьенафрикански апельсинаш Стокгольма складашка ядаш дукхха кІираш а даьха, Швецера Малхбузен Германе дІахьийтар. Іаьнна дола дезш расисташ болча мехкаца торговли лелайра дуьхьала бойкот ен ба шоецера бахархой.

Сурта тІа: Стокгольмски порте Гамбурге дІахьийта тІайотташ латта апельсинаш.

ТАСС фотохроника.

Из хар укх шера 29-ча ноябре, кІиран дийнахьа. Сунженски района Первомайске комсомольски хьисане саг йоалаеш моттиг хилар. Милице болхло воача Цороев Хизарэ цу юрта хьехархо йола Калюжная Кати йоалайир.

Керда вахар дуллача кагийча наха лоцца бахкта баьхкараштa шерра ийыла яр саг йоагІача цІен наІарам.

Ши шу хьалха енаьр Кати цу юрта школе хьеха. Город Майкопера педагогически училище ше йистеяьккхача вай республике хьеха я безам хилар цул. Хоза Іадам, дакха лоаман, арахьара тІаьена саг дика, безаме тІаьца нах — из дерригa дуьла дезаделар Катийна. Ше укхаза вийсаьларах раьза хинна беррига а хьинар а дІаденна бохк бе йоалеар Калюжная. Укхаза хьоашал тессар цо гІалгІай зІамигача сагаца Цороев Хизарийца. Из милице геттара дика болхло ва, дукха баркалаш дьхьад цо ше воача балха тІа. Хьинар дола, ший берриг низи шийна хоуре халкъа дІалала уйла йола йоІ дукха езаелар Хизарийна. Вай къона тІехье кхетаяца, дийна йолаш хьалкхехра ше кхо на еш къахьет Катие, цо доккха дакъа лоац юрта бахача наьха культура лакхъяра новелла.

Юрта бахача наха хичача оагІоралхьа йоаз Кати. Цо хьинаре дакъа лоац художественни самодеятельноста юкъе.

Кхы а хьинаретІа къахьеташ дІахо баха, безаме, вІаши безаш дахдан цхьана баха ираз хилда советски кердача дезала — Калюжная Катийн Цороев Хизарийн, аьнна дехар тІара лоаца боахктаргба вай цаьна.

О. ШАДИЕВ.

КЕРДА ВАХАР— КЕРДА ХІАМА

Безаме урок

Цхьа моллагІа йоацаш хилар гор. Грозне № 18 йолча школа 8-ча классе исторе урок.

Дешархой болча баьхкабар гор. Грозне 100 дийнахьа хиннача тІема юкъе дакъа лоацаш хиина Г. А. Дмитриевн Грозный деникинцашна хаяна дІаьлаьчa хана партийни подпольни организаце кулгалхоех хиина А. Т. Галенскаям.

Музея болхлоша енаьр вайцига хиннача граждански тІемах лаьца йола выставка. Шеча байнахха оренен Ленина ордени тІайола город ШІе байрах.

Урока зеноем хилча истори хьехархоче А. Т. Щербининас хьалхе а делаеш дешархоша хьачуехь цІе байрах. Байрахта сийле за тІа оттт школа отличникаш.

Дмитриев Григорий Александрович дийцар Нохч-ГІалгІайчен горд Грозне Октябрь котбальрах, Бичерахова белогвардейски бандашца Грозне пролетариата лоаттабаьча къовсамах.

Анастасия Тихоновна Галенскаяс дийцар город хиина деникинцашна дІалаьчача хана партийни подпольни организаце баьча балхах, Гикало керте латташ хиннача повстански эскарах.

ВІалла віаьха ца хеташ чекха дІаьлар урок. ЧІоагІа раьза бар дешархой шоаш болча баьхкача хьаьшашта.

Н. ЩЕРБАКОВ.

ГУДЕРМЕС— ХЬАЖАРГА

Города массе кІиингашкара тІаух В. И. Ленина цІерахча культура ЦІенна вах. Дукха ба хьажа баьхкараш. Нахах тІаьк аьнна хьалдизал культура ЦІе, нукъа йолаш моттиг яц.

ЧІоагІа гІадвуг вай хьакьегамхоша бакха тІех доалача толамаша. Цунна тІехьа ца юсаш догІайоагІа халкъа культура а, гуча дукха йола халкъа тахана.

Из дика хьакьех тахана Гудермесски районе хиннача республикански художественни самодеятельноста хьажаро. Профессиональни йолчунга кхоачаш хІана яц аьнна лакха я гудермесций сценически искусство.

Сцене а 60 сагах латта Гудермеса машиныхьа станце доконобиля депо коллективa хор. Зрителий дег гІоздоаккхаш ялеш доах пар. Из хувц города поликлиника кхалнцьа хоро. Хоза еал цо «Дунай веной», «Беттах» яха йилеш.

Гулбенача наха къестта дукха дездалар Тарасовасі Масловасі даькха «Жок» яха лоцьвски или.

Массанена чІоагІа дезаделарa дукха тІевараш дийттар Пономарена, Дмитриенко, Бузина, Абрамчика «Ворда тІа» яха илли аьла.

Дукха дика хІамаш карагІданьград Гудермеса художественни самодеятельноста хьадха цул хиначоа юхе. Бакъда, из дац царна кхы а дикагІдар дуьургдац яхилга. Дукха тероная а цул гаьнна тІехдола искусства толамаш даха.

Х. ЯНУРКАЕВА,
халкъа творчества республикански ЦІен методист.

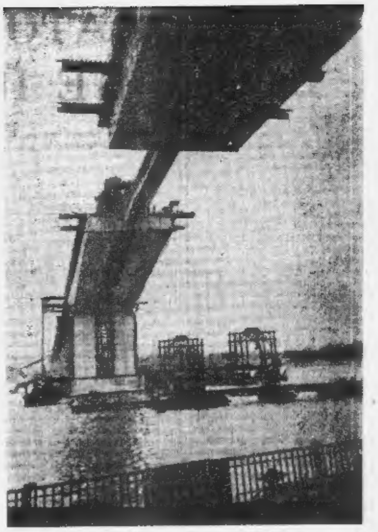

Дона тІа гІоала доккха тІий тулаш латт Ростове, Карл Маркса цІерахча проспектана юхе. ХІанз дика къоасталуш я цун контураш. Шерача аьшкабетонни лента хастта вІашагІхоттаргба хьи дехьарен са хьарен ши берд.

В. Турбина сурт.
ТАСС фотохроника.

СПОРТАХ ДОЛА ХОАМАШ

КІАЛКХЕТАРГАХ ЛАТАР

Укх денашка город Нальчике «Урожай» общества Центральни Совета конкурс йоаца, хьалхара моттиг яккха кІалкхетаргах латара болча яхье дакъа лаьцар Грознерча № 6 йолча гІишлойомонтажни управлене болхлочо Исаев Хьамзата («Труд» общества спортсмен). Ихеза котваьлар из дей дегІ долча спортсменашка латаш. СССР спорта мастера сий доза цІи лаьккхар Исаева цу яхье. КІалкхетаргах латара грознески мастераша цхьаккха а мастер тІаккхийтаз.

ВОЛЕЙБОЛ

Йистедаьнний республика кубок яккхара волейболах ловзар. «Красный молот» завода спорта Дворце лайзар тІеххьара. Вокъ тоза бахлар Грознерча волейбольни команда. Совхха Грознески метталаьтта институтa хьалнаьха республика чемпион хиина «Труд» общества командал котьльлар из. Лекхара хьалхарча парте котбаьлар «Труд» общества волейболисташ (счет 10:15). хІаьта шоалагІа ловзаш яйнар (счет 15:13 а йолаш). ЧІоагІа сакъердаме хилар цу командий кховлагІа ловзар. Шоай беррига низ тІабахийтар мехкдаьтта института волейболистий команда. ЧІоагІа эттача къовсаме котьльлар из (счет 15:7).

Республика кубок яккхара яхье лелар маІача наьха ялх команди. Конституце Денна хетаь хиннача традиционни яхьашка «Динамо» командаца лайзача котьльлар химически комбината команда. Финалe из команда вІашагІкхийтар иза болча «Труд» общества командаца. Финальни матче боккхача толамца котбаьлар химически комбината волейболисташ (счет 9:1).

Ялх йистедьиначух тІехьагІа котбаьнараша кубкаш а хІаьта Республиканкий спортсовето цхьоалагІча степена дипломаш а делар.

О. НИКОЛАЕВ.

БАСКЕТБОЛ

Шера эттара сакъердамера хуа Конституце Денна хетаь баскетболах ловзара яхь. Цига дакъа лоацаш яр бархІ маІача наьхех вархІ кхалнаьхен команди. «Труд» общества баскетболисташ дика лайзар «Динамо» спортсменашца. Хьалхара моттиг а дІа-яха тела вьнмех а яькхай «Труд» баскетболисташа, хІаьта шоалагІа моттиг — динамовцашa.

Дукха нах гулбеннабар маІача наьха командаш ловзача хана. «Динамо» спортинх вал тІаяьнна йизаьр. Республика ин бола командаш яр цу дийнахьа вІашагІкхетаж. Динамовцех кот а байнна финале баьлар спартаковцаш.

Дика лайзар мехкдаьтта института баскетболисташ спартаковцашца. Цхьабакъда, лоаар йистедала вохІ секунд эшаш спартаковца Иванова цхьа очко совъялийтар счет.

Д. КОДЗОЕВ.

24 сахьата стихияй кара

ТБИЛИСИ. (ТАСС-а корр.). Дукха хана дера укхаза ца хинна тайпа йоккха шторм хьайра Кавказа ІаьржачІа форда йисте гІолла. ШІаьхнешелъаар, лоа дийлхар. Кхозза вІашІардаь цІенош кисса лакха тьлгІош, вІашкара вІашка а етталуш, берда тІаудар...

Батуме баьхачa мехо цІенош тІара тховнаш дІаккхьар. ТІетталенача талгІена хий тІаьхйцалар форда йистерча зоне, цитрусовни хьа юхьаш.

Стихийца къовсам лоаттабе гІайттар городо баха нах, чІоагІа къонахчах долаш хилар Батумерча кемаш деча заводера болхлой. Из предприятий форда йисте я, хІаьта бирса стихи эггара хьалха тІаьржар из а я. Хий чудаьнадар цехашке. ТаагІешца къовсам хьаттабеш болча хатераш деча цеха начальника Дарчия Вахтанга, бригадираша Дарсания Левана, Дубония Николая, Думбадзе Александра, лукхача кхычар оборудовани, завода имуществе кІалхарйоахар, новкъостал дира лоалахарча цІенош кара нах кІалхарбетара. Сихха евра а дьнна цо дезар хар бахьан доаш нах ца боабеш бисар.

Ишта мух чаккбаьлар Кобулете, Поте, Сухуме, Гагре, форда йистерча кхыча городашка гІолла.

ХІанз мох а сатийна ха эттай форда йисте. Мух лаьгІбеннаб. Температура 15 градус йоакхалта кхоачам лаьккхьенай. Ший боарам тІа доагІаш латт вахар. Заводаш болх беш я, миxo доадаь цІенош юхаметтаоттадеш латт.

Стихис хатар даьча наха новкъостал де аьнна правительственни комисси вІашагІъеллай.

Редактора зам. А. А. МИКИЕВ.

ЛадувгІа

РАДИО: 6.30 — Юрте боахама болхлошта передача (эрсий меттала). 6.45 — Ашараш. 7.10 — «Грозненский рабочий» «Комсомольское племия» газетий обзор. 7.20 — Ховмашa передача программех. 8.15 — «Сердало» газета оагІонаш тІара. 8.25—Магамаеван, Гаджиевам, Джангировам музыка. 8.45 — «Къона тІехье» яха передача (гІалгІай меттала). 16.05 — Музыкальни календарь. Декабря бутт (эрсий меттала). 16.30 — Керди хоамаш (гІалгІай меттала). 16.45 — «Къонах» яха передача (гІалгІай меттала). 17.00 — «Къилбаседа Кавказа экономически вахар» яха радиогазета. 17.30 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 17.45—«Коммунисташ — производства организатораш» яха беседа (нохчий меттала). 18.20 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.35 — Концерт.

Хьажа

Телевидени: 12.00 — «Уж тайна накъаш» аьтта долаш деш яха телевизионни спектакль 13.00 — «Алжирера Москве кхаччалца» яха кинописьбара клуб. 18.35 — Телевизионни кердадараш (нохчий меттала). 18.40 — Пионерски гІулакхаш (гІалгІай меттала). 19.00 — Английски метта урок. 19.30 — Концерт. 21.00 — Телевизионни кердадараш (эрсий меттала). 21.15—«Тайп-тайпара кхелаш» яха художественни фильм.

Моральни темах

ДАЬЙ ІАЬДАЛАШ—УЖ БЕ-БАШХА ДА!

Вахар хала хиннад вемарий Болзоевгlар. Закре яхайтта шу даьнчен Ювнас пхийтта шу даьнкен берашдар дай нанен дала я денна дисача хана. Закречо тІехника дийша чаккхьаьккхар школа-интернат. Ишта дикк дІаболабир цо производстве беш бола болх а. Казахстанерча шекара заводе кхьметтел хІанз а дагалоктІаш хила мег комсомольско-кагирхой бригада кулгалхо Кодзоев Закре.

— ЛадувгІалахь, Закре, — аьлар цкъа Ювнаса ший вешийта, — вай деша деза. ХьалхагІа хьо деша ха веза институте, хІаьта аз болх берзба хьона новкъостал дергда. Хьо дипломe хьайца валча — тІахха со ховргва деша.

Ишта КъилбаседаХІирий юртбоахама института студент хилар Закречох. Сихха чаккхьалар деша вагІаш яьнкха ха, цунах инженер-механик хилар. ХІа аьнна ше балха отташехва а вІамагІча вешийта аьлар цо: «ХІанз аргІа хьа я». Зоовеетеринарни техникума сайрийнарча отделенера дийнахьарча отделене вальлар Ювнас.

— Дика дІатарвеннав — хІанз саг йоалае а ха кхаьчай, — яхаш кертагІдаха баьлар Закречун гаргара нах.

— Цхьакха а мукъе нускал дац хІанз-м, — бегашта доахар цо из дош.

— Хьо санна волча кІантала нускал ца кийсдалеи? Оаха лохаргда!

Цкъа башха кхвачара йоацаш йолча Закречун цхьан гаргарча саго хьалха даьккхар:

— Школе хьехаш а йолаш башха-дика йоІ я ТІей-Юрта — Баркинхоева Лиза. Из хІана йоалаяц Іа хьайна?

Закречо бІарг техар Лизах, шоалагІа шийна из бІаргалйначух тІехьагІа Лизай даьшка зоахалоа нах бахийтар цо. ХІаьта зоахалол а хиина вІашагІкхийтта цаІ-ах бутт боаллашехьа а къьстар къона мар-нускал — «вІаши тар ца балар» бахьан долаш...

Ши саг гІовзавалара баьхан кхетаде арахьарча сага хала да, къьстта а, нагахьа санна цу шиненна шоаша а шоаш къастара бахьан доваш ца хилча. Вай-м ер гІулакх хьал ца хьеде а мегар, нагахьа санна цу дена бокха Іоттьан беш хинна къьнара, зуланера даь Іаьдая укхаза хьакъеда мара.

Даьй Іаьдалех деш хиннача тайпара, шийна лоадама йоезаш йоаца йоІ йоалайир Закречо, хІаьта из йоІ раьза хилар вуррига а шоаза мара шийна бІаргавоинза воача сагаца ший вахар дийзи а дийза, цунга маьре яха. Цун дан нанен доьза Лизардига ше ца а водаш, «даьй Іаьдалах» зоахалола нах бахийтар Закречо, хІаьта цар, Лизай даьца дийца а дийца, зоахалол дир. Закречун тайпан наьха цІагІа йоалайир саг, цига Баркинхошка цхьаккха саг хилаьзар, хІаьта ишта Лизай даьцІен вод тІа саг йодача нах вІашагІкхийттача метте Закречун гаргарча нахах цхьаккха саг вацар, кхьметтел саг ютар ше а. Даьй Іаьдал ишта да...

Ишта а вента, вІашагІкхийтар къона мар-нускал цхьабакъда, геттара сиха барт нийгІар цар. Ма доккхача маІане да ишта гІулакх эттача хана боккхагІдар деш дола хьехар—ванас, дас! Цхьабакъда, даьй Іаьдалах гІулакх ишттая аьча, нускала хаьцІа дала царца дагадиза йиш йоацаш а вейн уст-даьнен устнанен дуьхьала вахе йиш йоацаш а за. Из «Іаьдал» дІатаса денал хилавзар Лизайн Закречуни. Керда вІашагІкхийтта мар-нускал къьстар.

Юха а шийдар юкъехьоэадир Іовдаларча даьй Іаьдало. Лизай гаргара нах — къоаной яха болабелар Закре волча. Арахьа улица-новкъа дуьхьала а кхийте, кхераве гІерташ, саг юха цІайнга, яхаш, къамаьлаш дора цар. ХІаьта чоевинех хІама ца хулаш дисачул тІехьагІа заявленеш яьккхар прокуратура органашка. Цар тІа Кодзоевгlарга йисай, яха Лизай воартал хьйоаккхинга дехар БаркинхоевгІар. Шоай аргІанна Кодзоевгlар а Баркинхошкара хьадийхар шоаш нускалах урдена денна аха.

Закречун а цун устдаь, коммуниста, нефтебаза заведующи А. Э. Баркинхоева а котькамашка хьежай со, цунца а вокханца а къамаьлаш хиннад са, цхьан гаьнарча-гаьнарча ширача хана чу се найсъелча санна хийтар. «Ишта да даьй Іаьдал», «Тханнига из тоаш дац» «из тха Іаьдалах деш дац», — йоахар цар [illegible].

Бакъда из, нахах дІакъаста на туташ тІалетош да нирача замах юкедиса во гІулакхаш, — из вийса белгалдаьккхар Іа, Ахьмад Баркинхоев. Цхьабакъда, Іа, коммуниста, лоаттабе ма боагІий эггара хьалха цу къаьнарча, вочча, вай деношка тоаш доацач гІулакхашта дуьхьалара [illegible].

ХІаьта хьо, Закре? ХІанз хьона ох дай! Кертача, толамагІа йолча морале уйланна ма кхевальний хьо низале а нуъе а.

Цхьадолча дахьха дагахьа хьох къахет сона, Лиза, хІана аьлча аз кхетаду хьона тІаоттар, Іа лайнар. Къа а хет... эгІаз а ух. Айя, хьехархо ва йий хьо, хьох тайпа а тайпа, хьега кхетадайта дІа ма денаций беран! Хьагара доакаш доза хІара гІулакх—кхетан бепара урок: хьегара гуш лела дика гІулакх—дІадув дика фу, из гІулакх—йоарий фу.

ШагІара вай, чулатта саг кунах яр дуьхьа урдех кханах нІбаьча къацарча замах тимача гІулакхаштта нарадахад шо дерригаш а. Ишта деш хинад хьаьха дІалахача замана тІа. Айя, хьона эшаш хиннар, Закре, чулатта саг а йоацаш. сесаг — дагайла йиш йола доттагІа — яа ярий. Хьо а нача яр, Лиза, чулатта саг хила лерхІаш. Шейкхара бокха безан а боацаш, хетараш, хьалташ цІІаш хиларах а доацаш, шо хІана хьийтар хІаьта дахха «даьй Іаьдалах» вІашагІа?

Даьй Іаьдалаш воаш хьоахадаь доаан са безан ба, Лизан Закрен, моана гаьна доацаш, Урус-Мартана района «Красноармейский» совхозе яхаш а къахьеташ а йолча коллектива цхьа бригада ица. Дийнахьа а бус а цхьанна хана комбайнай тахана ца сенцаш, шоаш хьалхехаь беркат сихагІа а дикагІа а чуийна даккхар дуьхьа, лоадала са ца хІаш, механизаторах иза а машинаш тІа хунаш, диаташ чулара бахьаш геттара сихденнача хана яр со цу бригаде. Цу деношка аххa хлат нацаш хІама дацар бригаде. Кханка гІоала дІахьа кхийдар со бригадира Кагерманов Оалхазара. БІаьценнавале а, дег гІозех курех вар из Іаьржа ши бІарг бола зІамига саг. Кхаьнхарча станe чуттар тхо. Башха доккха доацача цІеношка яр столеш, бувша моттиг (алаташ чуэцара балхаш сихденнача хана укхаза йиш я цхьан юкъа гараьа дахийна набъе), книжкаш, журналаш, шахматаш а йолаш салоІа уголок. Укхаза я мах беш саг а воацаш зІамига магазинг а: хьайна мел эшар хьа а кийце, цунах доагІаш доза ахча буфета аьнца чу Іоєхх.

1961-ча шера (республике эггара хьалха!) коммунистически къахьегама коллектив яха цІи еннай Оалхазара бригадана. Цу хана деш доллача хІаманна а кхычарна хьокхаме хила яхача васкетах яхаш я из коллектив. Лизайн Закречуни гІулакх дІадийцар аз Оалхазара. Дух тІа яха безам хилар са: парнига хиинадолийтеш мархо урдув а денна шийна нускал доаладеш гІулакх? Бригадир велавелар:

— Цу тайпара гІулакх-м хиназ дац. Цхьабакъда, дезалий гІулакхаш та юкъеала дезам моттигаш-м ниіису. ХІаьта тхо юкъедахарах беркат а доах.

Оалхазара дагадехар сесагаца юха тара Закаров Султана шоаш захи а хьаькъале а миш новкъостал дир. ХІаьта хІанз нах хьага метаргболаш, селла барт тайна, безам бах уж!

— Беррига коллектив вІашагІа а кхийте Грозне концерташка, спектаклашка ух тхо, — йоах дІахо Оалхазара. — Тхоай истий тхоаца а болаш ух.

Геттара дика Іаьдал дений еррига бригада вІашагІа а кхийте новкъостанта керда цІенош хьадела? Е къонача механизаторашка денийтара хьакъехьа йоаххо еш хилар? Бригада членех нийсса яхаш хІана бац аьнна сайрийнарча школашка е студенташ-заочникаш болаш дешаш ба хІана укх сахьате.

Кагерманов Оалхазарий бригадах дукха дувца йиш я. Цхьабакъда, са безам ба вай дийца къона мар-нускал яха а хьоахаде. Оашош даьй «даьй Іаьдалашца» бехказа доах оаш, Лизан Закрен. Хаций шоана, даьй Іаьдалаш-м бе-башха ма дий: цхьадараш дика да — уж, дика иллеш санна, йоакхо еш лерадy, даьна шоай тІехьенацта Іома а деш хьадоагІа; дукххача бІаьнгерашка оалал даьча хоарцонол хІама ца ховш дахарен лоха дика дар дерриг, хыметтел цар хьадж а керда вахаре хургйоацаш дІадаха деза. Шах — дешар ховча, къонача нахах ца хилча хьанах хургба шиаратунца, тишденначунца, денна дІадоалаш доагІачунца лоаттабеча къовсаме партийни организаце эггара хьалхара помощникаш? Оаш ца яце, хьан хьоацаргья керда, толамагІа йола мораль? Дегаца а хьаькъалца а из доала хІама оаш кхетадергхиларах а бІаргаш а хуннадаьь, «даьй Іаьдалашта» ше тІехьа латтагІ ца хиларах а тем со. Хьанна хов из, тІаькха хьаккхаьта вІаши бІарахьажа йиш йолаш а хила [illegible].

Н. ФЕДОРОВА,
(«Правда» специальни корреспондент. Нохч-ГІалгІай АССР)
(1964-ча шера 2-ча декабре «Правда» тІара).

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный ЦІеча фронтовиний улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара — 2-45-48; партийни вахарен, промышленни, юртбахамен, письмойи отделий — 2-25-72; корректорски — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект.

Типография изд-ва «Грозненский рабочий» Проспект Революции.

СФ02329. Заказ № 7039.